

Μουσική

Βιβλίο Εκπαιδευτικού

Β' Γυμνασίου

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μαρία Δημητρακοπούλου Μαγδαληνή Τζένου Πολύβιος Ανδρούτσος

Μουσική

Βιβλίο Εκπαιδευτικού

Β' Γυμνασίου

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ:	Μαρία Δημητρακοπούλου , Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης Μαγδαληνή Τζένου , Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης Πολύβιος Ανδρούτσος , Μουσικοπαιδαγωγός
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ:	Σμαράγδα Χρυσοστόμου , Επίκουρη Καθηγήτρια Παν/μίου Αθηνών Κωνσταντίνος Πατσαντζόπουλος , Σχολικός Σύμβουλος Ιωάννης Κούρτης , Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:	Μαρία Τζουανάκη , Φιλολόγος, Εκπ/κός Β/θμιας Εκπ/σης
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ:	Αθανάσιος Παπαζαρής , Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ;	Μάρω Φραγκούλη , Εκπ/κός Β/θμιας Εκπ/σης
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ:	Εκδοτικός Οργανισμός LIBANΗ ΑΒΕ

Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:

«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Δημήτριος Γ. Βλάχος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.

Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα Α.Π.Σ. για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Γεώργιος Τύπας

Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Γεώργιος Οικονόμου

Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	7
Ένας κόσμος... μετά μουσικής	13
Μουσικές της γης.....	15
Σε ρυθμούς... αφρικάνικους	17
Ο ρόλος της μουσικής στην καθημερινή ζωή της Αφρικής.....	19
Η δομή της μουσικής.....	20
Οι τελετουργίες και ο ρόλος της μουσικής.....	20
Μελωδικοί εξωτικοί αυτοσχεδιασμοί	23
Ράγκα και τάλα	25
Μπαλινέζικο Γκαμελάν.....	27
Η πολυσύνθετη μουσική της Κίνας.....	28
Η χώρα του Ανατέλλοντος Ηλίου.....	30
Μουσική για... χορό	32
Η μουσική στη Λατινική Αμερική.....	34
Στα υψίπεδα των Άνδεων.....	35
Βραζιλιάνικοι ρυθμοί.....	37
Αργεντινή και τάνγκο	38
Ευρωπαϊκές προδιαγραφές	40
Ενωμένη Ευρώπη.....	42
Το «κλασικό» στον ορίζοντα του «διαχρονικού».....	43
Μια Μεσόγειος... μουσική.....	46
Εδώ είναι Βαλκάνια!	48
Ο γύρος της Ελλάδας	50
Μουσικοί ρυθμοί στην Ελλάδα	52
Μουσική... πατριδογνωσία.....	53
Με βιολί σαντουροβιόλι.....	56
Ζυγιές και Κομπανίες	61
Φόρμες αξιολόγησης	63
Κατάλογος ηχητικών παραδειγμάτων	66
Βιβλιογραφία	75
Πηγές εικονιστικού υλικού	78

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών της Μουσικής, σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος είναι «η ανάπτυξη και η καλλιέργεια της ικανότητας για αισθητική απόλαυση κατά την ακρόαση, εκτέλεση και δημιουργία της μουσικής ως μία από τις εκδηλώσεις καλλιτεχνικής έκφρασης και δημιουργικότητας του ανθρώπου».

Ειδικά, όσον αφορά το μάθημα της Μουσικής στο Γυμνάσιο, επιμέρους σκοποί είναι:

- Η ανάπτυξη της ακουστικής ικανότητας των μαθητών,
- Η καλλιέργεια της ικανότητας στο τραγούδι με τονική ακρίβεια,
- Η γνώση των συμβόλων της μουσικής, ώστε να χρησιμοποιούνται για την αναπαραγωγή και δημιουργία της μουσικής,
- Η ικανότητα εκτέλεσης και μουσικής δημιουργίας ως μέσο επικοινωνίας,
- Η γνώση και κατανόηση βασικών εννοιών θεωρίας, ιστορίας και μορφολογίας της μουσικής,
- Η εξοικείωση με την ελληνική μουσική παράδοση και την παράδοση άλλων λαών,
- Η καλλιέργεια της ικανότητας να επιλέγουν και να αξιολογούν συνθέσεις λαϊκής και ελαφράς μουσικής,
- Η σύνδεση της μουσικής με άλλες τέχνες και γνωστικά αντικείμενα,
- Η ανάπτυξη πνεύματος ομαδικότητας, συνεργασίας, υπευθυνότητας, πειθαρχίας και επικοινωνίας,
- Η εξοικείωση με την τεχνολογία και η χρήση της για θέματα μουσικής.

ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

- **Αλληλεπίδραση** (αντίδραση των μαθητών στα ηχητικά ερεθίσματα)-Επικοινωνία-Εξάρτηση
- **Διάσταση** (τρισιδιάστατη απόδοση: Χώρος- Χρόνος- Στοιχεία του ήχου)-Ήχος-Περιοδικότητα
- **Επικοινωνία** (μήνυμα μέσω του έργου που δημιουργούν οι μαθητές-αξιοποίηση των εκφραστικών τους δυνατοτήτων-αξιολόγηση του έργου τους από την τάξη)-Συνεργασία-Ισορροπία-Εξάρτηση
- **Μεταβολή** (κατανόηση της συνέχειας της μουσικής στο πέρασμα των διαφόρων εποχών και πολιτισμών και των διαφορετικών εκφράσεών της)-Εξέλιξη-Περιοδικότητα
- **Μονάδα- Σύνολο** (συμμετοχή σε σύνολα-διάλογος ανάμεσα στις μονάδες και στα σύνολα- έργα μονάδας)-Επικοινωνία-Ισορροπία-Εξάρτηση-Σύστημα
- **Ομοιότητα- Διαφορά** (δομή-σύγκριση έργων διαφορετικών εποχών και πολιτισμών-τρόποι απόδοσης του ίδιου θέματος σε διαφορετικές εποχές και πολιτισμούς)-Συμμετρία-Ισορροπία-Εξέλιξη-Πολιτισμός

- **Πολιτισμός** (γνώση-αναγνώριση-κατανόηση-εκτίμηση των διαφόρων ακουστικών παραδειγμάτων)-Συμβολισμός-Παράδοση
- **Σύστημα** (οργάνωση της πορείας μιας σύνθεσης ή της παρουσίασης μιας σύνθεσης-επιλογή του κατάλληλου υλικού)-Συνεργασία-Εξάρτηση-Επικοινωνία.

ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

- Στην αρχή της κάθε ενότητας παρατίθεται μια σελίδα εισαγωγική με τον τίτλο και τις λέξεις-κλειδιά της ενότητας.
- Οι ενότητες είναι ομαδοποιημένες κάτω από μια κεντρική ιδέα, με βάση μια διάσταση του περιεχομένου τους (γεωγραφική, χρονολογική, μορφολογική κ.ά.). Στα επιμέρους κεφάλαια επιχειρούνται προσεγγίσεις που αφορούν θέματα ακρόασης, εξάσκησης, διάκρισης, μουσικής δημιουργίας, αξιολόγησης και αναφοράς εννοιών της θεωρίας της μουσικής.

ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

- Οι ασκήσεις έχουν δημιουργηθεί έτσι ώστε να ακολουθούν την πορεία του Βιβλίου Μαθητή, ακολουθώντας τους τρεις άξονες, εκτέλεσης, μουσικής δημιουργίας και αξιολόγησης.
- Τα παραδείγματα ακρόασης μπορούν να είναι διαφορετικά από τα προτεινόμενα σε μερικές περιπτώσεις. Αυτό επισημαίνεται στο Βιβλίο Εκπαιδευτικού και δίνονται οι εναλλακτικές προτάσεις.
- Στο τέλος κάθε ενότητας υπάρχει μια σελίδα ανακεφαλαίωσης– ανατροφοδότησης και επισήμανσης των κυριότερων σημείων της, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως φόρμα επαναληπτικής αξιολόγησης, ως επαναληπτική άσκηση για το σπίτι ή κατά τη διάρκεια της διδακτικής ώρας.
- Για εξοικονόμηση χρόνου οι λύσεις των ασκήσεων δίνονται στο τέλος κάθε κεφαλαίου στο Βιβλίο Εκπαιδευτικού. Δε δίνονται απαντήσεις στις ασκήσεις που αφορούν τη μουσική εκτέλεση και δημιουργία, για ευνόητους λόγους.
- Ο καθηγητής μπορεί να επιλέξει να λυθεί ένας αριθμός ασκήσεων και όχι όλες, στην περίπτωση έλλειψης χρόνου.
- Κατά την επιλογή των ηχητικών παραδειγμάτων, καταβλήθηκε προσπάθεια τα έργα να είναι όσο γίνεται πιο γνωστά αλλά και αντιπροσωπευτικά των διαφόρων ειδών μουσικής, καθώς επίσης και να βοηθούν στην επίτευξη των διδακτικών στόχων. Τα κομμάτια αυτά, συνήθως, δεν παρουσιάζονται ολόκληρα, αλλά έχουν επιλεγεί αποσπάσματα από μέρη τους, αφενός λόγω του περιορισμένου χρόνου του μαθήματος της μουσικής και αφετέρου λόγω του ότι οι μαθητές εστιάζουν την προσοχή τους για λίγο χρόνο σε ηχητικά παραδείγματα.

ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

- Το Βιβλίο Εκπαιδευτικού στην αρχή κάθε ενότητας παραθέτει τη σύνδεση με τους άξονες του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών, τους επιμέρους στόχους, τα επιθυμητά αποτελέσματα και τις θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες που περιέχονται στην ενότητα.
- Σε κάθε κεφάλαιο υπάρχει αρχικά η προτεινόμενη διδακτική ώρα που απαιτείται για τη διδασκαλία του συγκεκριμένου κεφαλαίου. Εξυπακούεται ότι κάποιο κεφάλαιο μπορεί να συμπυκνωθεί ή να διευρυνθεί ανάλογα με τις δυνατότητες και τα ειδικά ενδιαφέροντα των μαθητών, αλλά και τα χρονικά περιθώρια της σχολικής χρονιάς.
- Στη συνέχεια προτείνονται τα μέσα και τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν σε κάθε διδακτική ώρα από τον καθηγητή και τους μαθητές.
- Στις περιπτώσεις που αναφέρονται μουσικά όργανα αυτά θα μπορούσαν να είναι: μουσικά όργανα (μεταλλόφωνα, φλογέρες, αρμόνια, διάφορα κρουστά κ.ά.), μουσικά όργανα από άχρηστα υλικά κατασκευασμένα από τους ίδιους τους μαθητές (κουτιά με σπόρους, σείστρα από πλαστικά καπάκια, κομμάτια ξύλου, μεταλλικά μπολ, κουτάλια, σακούλες νάιλον κ.ά.), ηχογόνα αντικείμενα της τάξης (μολύβια, κασετίνες, το ξύλινο και το σιδερένιο μέρος του θρανίου, σιδερένια ντουλάπα τάξης, η πόρτα, μολύβια που χτυπούν στο τετράδιο κ.ά.), ή το ίδιο το σώμα των μαθητών με ηχηρές κινήσεις: παλαμάκια, στράκες– χτύπημα με τα δάχτυλα (δηλαδή τρίψιμο του αντίχειρα με το μέσο), χτύπημα στους μηρούς, χτύπημα των ποδιών, ήχοι από το στόμα κ.ά.
- Τα μέσα που τουλάχιστον πρέπει να έχει στη διάθεσή του ο καθηγητής είναι τουλάχιστον ένα CD player και ένα μελωδικό όργανο. Όπου δεν υπάρχει μελωδικό όργανο, ο καθηγητής μπορεί να διαβάσει και να τραγουδήσει την παρτιτούρα της εκάστοτε άσκησης.
- Στις περιπτώσεις που αναφέρονται παραδείγματα από το *Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων*, παρατίθεται ο αριθμός της σελίδας. Δίνεται με αυτόν τον τρόπο η δυνατότητα στον καθηγητή να αξιοποιήσει επιπρόσθετα και κάποιες από τις ιδέες που προτείνονται σε αυτό, εφόσον υπάρχει χρόνος.
- Στη συνέχεια αναλύεται η διαδικασία κατά τη διάρκεια της διδακτικής ώρας.
- Σε ξεχωριστή παράγραφο αναφέρεται ο τρόπος αξιολόγησης. Η αξιολόγηση θα πρέπει να γίνεται με πολλούς τρόπους για να αποκτή ο καθηγητής, όσο καλύτερα γίνεται, την εικόνα της τάξης. Σε κάποιες περιπτώσεις προβλέπεται φόρμα αξιολόγησης. Αυτές οι φόρμες υπάρχουν στις τελευταίες σελίδες του Βιβλίου Εκπαιδευτικού από όπου μπορούν να αναπαράγονται (σε φωτοτυπίες) όταν είναι απαραίτητο. Δεν αξιολογείται το αποτέλεσμα της προσπάθειας των μαθητών στις δεξιότητες εκτέλεσης, αλλά ο βαθμός συμμετοχής τους. Στον αυτοσχεδιασμό, όπου προτείνεται, αξιολογείται επιπλέον η δημιουργικότητα, η συνεργασία και ο συντονισμός της ομάδας.
- Καλό θα ήταν στις ασκήσεις που αναφέρονται στη μουσική εκτέλεση να ηχογραφείται το αποτέλεσμα και να αξιολογείται από τους ίδιους τους μαθητές.
Σε επόμενη παράγραφο, αναφέρονται εναλλακτικές προτάσεις και προεκτάσεις για διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης της διδακτέας ύλης.
- Στο τέλος υπάρχουν οι λύσεις των ασκήσεων για τη διευκόλυνση του εκπαιδευτικού.

- Μαζί με τις φόρμες αξιολόγησης υπάρχει και ένας πίνακας περιγραφικής αξιολόγησης της τάξης για τον καθηγητή. Σημειώνοντας με την κλίμακα *1:άριστα, 2:μέτρια, 3:χρειάζεται προσπάθεια*, την πορεία του κάθε μαθητή σε κάθε διδακτική ώρα και σε κάθε άξονα αξιολόγησης, θα μπορεί να έχει καλύτερη εικόνα του κάθε μαθητή και της τάξης γενικότερα. Καλό είναι να αναπαραχθεί σε φωτοτυπίες η φόρμα (ανάλογα με τον αριθμό των τμημάτων που διδάσκει ο καθηγητής) για να συμπληρώνεται κατά τη διάρκεια της διδακτικής ώρας μέσα από την παρατήρηση της διδακτικής διαδικασίας.
- Στο τέλος του Βιβλίου Εκπαιδευτικού υπάρχει ο κατάλογος των ηχητικών παραδειγμάτων που χρησιμοποιούνται στο Τετράδιο Εργασιών και η βιβλιογραφία, οι διάφορες πηγές και οι ηλεκτρονικές διευθύνσεις στο διαδίκτυο, που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη συγγραφή του παρόντος διδακτικού πακέτου.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

ΒΑΣΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ

Οι βασικοί άξονες των γενικών μαθησιακών στόχων για το μάθημα της μουσικής είναι τρεις:

- *Οι δεξιότητες εκτέλεσης* (έλεγχος ήχων μέσω τραγουδιού και παιξίματος οργάνου),
- *Οι δραστηριότητες μουσικής δημιουργίας* (δημιουργία και ανάπτυξη μουσικών ιδεών) και
- *Οι δεξιότητες αξιολόγησης* (ανταπόκριση και αναθεώρηση της εργασίας των μαθητών και ακρόαση και εφαρμογή της γνώσης και της κατανόησης).

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Το μάθημα της μουσικής στο Γυμνάσιο αναπτύσσεται ως μια σειρά δραστηριοτήτων που έχουν ως στόχο τη γενικότερη αφύπνιση σχετικά με τη μουσική, ακολουθώντας μια πορεία από το απλό στο σύνθετο και από το γνωστό στο άγνωστο.

Η προσέγγιση του μαθήματος θα πρέπει να γίνεται βιωματικά λαμβάνοντας υπόψη τους άξονες [*εκτέλεση, μουσική δημιουργία και αξιολόγηση*].

Όσον αφορά τη μεθοδολογία της διδασκαλίας, πολύ μεγάλη σημασία έχει η συχνή εναλλαγή δραστηριοτήτων το πολύ κάθε 10', ώστε να κρατιέται αμείωτο το ενδιαφέρον των μαθητών (π.χ. οι ακροάσεις, η προσέγγιση με τις λέξεις– κλειδιά, η δημιουργική δουλειά μέσω εκτέλεσης, αυτοσχεδιασμού και σύνθεσης κ.ά.). Η σύνθεση βέβαια, δεν είναι μια απλή διαδικασία που μπορεί να κάνει ο καθένας, απαιτούνται πολλές γνώσεις και πολλά χρόνια μουσικών σπουδών. Στη φάση αυτή οι μαθητές θα πειραματιστούν με τη «σύνθεση» για να προσεγγίσουν καλύτερα μέσα από τη μουσική πράξη τον εκάστοτε πολιτισμό.

Σημαντικό ρόλο επίσης κατά τη διδασκαλία παίζουν οι ερωτήσεις, η συζήτηση πάνω στις λέξεις– κλειδιά και κυρίως οι ερωτήσεις κριτικής σκέψης. Αυτές οι τελευταίες οδηγούν το μαθητή να σκεφτεί κριτικά, κάτι που όπως έχει προκύψει από σχετικές έρευνες –εκτός των άλλων πλεονεκτημάτων που έχει αυτή η προσέγγιση– βοηθά άμεσα στην βελτίωση της ικανότητας εκμάθησης πληροφοριών καθώς και στην αφομοίωση των γνώσεων.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση θα πρέπει να γίνεται μέσω της παρατήρησης από την πλευρά του καθηγητή κατά τη διάρκεια των διαφόρων δραστηριοτήτων, αφού πρέπει κυρίως να επικεντρώνεται στον συναισθηματικό και ψυχοκινητικό τομέα και δευτερευόντως στο γνωστικό. Γι' αυτό το λόγο η αξιολόγηση θα πρέπει να γίνεται μέσα από:

- Δραστηριότητες διερεύνησης της ικανότητας των μαθητών να χειρίζονται στοιχεία της μουσικής σε δημιουργικές εργασίες,
- Δραστηριότητες ελέγχου της ικανότητας για αυτοσχεδιασμό, για ακρόαση και
- Δραστηριότητες με τις οποίες διερευνάται η δεξιότητα στην ανάγνωση της μουσικής.

Στη διαδικασία της αξιολόγησης θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι παρακάτω αρχές:

- Πρέπει να γίνεται στον κατάλληλο χρόνο και όχι κατάχρησή της.
- Να είναι διαμορφωτική και αθροιστική.
- Να αντιστακτά τη συμμετοχή του μαθητή σε ατομικές, καθώς και σε ομαδικές δραστηριότητες.
- Να συνδέεται με τις δημιουργικές δραστηριότητες που εφαρμόζονται.
- Να αξιολογείται και η διαδικασία και το παραγόμενο αποτέλεσμα και να επιδιώκεται η αυτοαξιολόγηση του μαθητή.
- Να αξιολογούνται οι διαφορές στα επίπεδα ανάπτυξης, λαμβάνοντας υπόψη τη χρήση της κατακτημένης γνώσης από τους μαθητές.

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Το Βιβλίο Εκπαιδευτικού:

1. Συνδέει το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής, προτείνοντας τρόπους υλοποίησης του περιεχομένου που ορίζεται για την κάθε τάξη:
 - σε συνάρτηση με το Βιβλίο του Μαθητή και το Τετράδιο Εργασιών
 - δίνοντας προεκτάσεις και εναλλακτικές προσεγγίσεις των διαφόρων θεμάτων που διαπραγματεύεται το Βιβλίο Μαθητή και το Τετράδιο Εργασιών.
2. Αναφέρεται σε θέματα παιδαγωγικής και διδακτικής μεθοδολογίας.
3. Παρέχει βιβλιογραφία και πληροφορίες που μπορούν να εμπλουτίσουν και να στηρίξουν τη διεξαγωγή του μαθήματος.

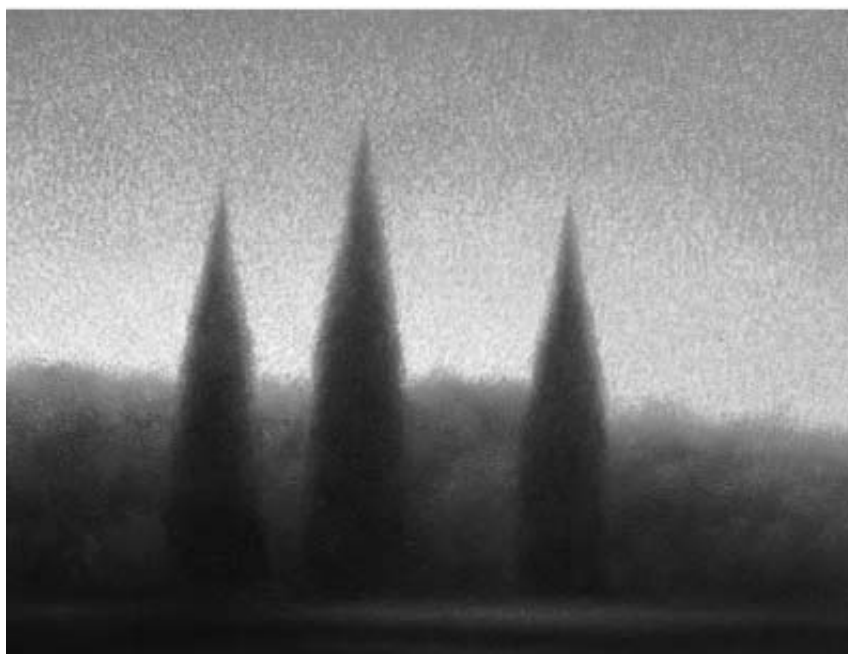
Το βιβλίο του εκπαιδευτικού επομένως, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως οδηγός και ως βιβλίο αναφοράς. Επίσης δίνει στον εκπαιδευτικό τη δυνατότητα να προσαρμόσει το μάθημα στις ιδιαιτερότητες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών, χωρίς όμως να είναι δεσμευτικό.

Τέλος, πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα πως όλες οι δραστηριότητες και ασκήσεις που περιέχονται στο Βιβλίο Μαθητή και στο Τετράδιο Εργασιών έχουν δοκιμαστεί στην τάξη.

Ελπίζουμε λοιπόν και ευχόμαστε το παρόν διδακτικό πακέτο με τις διαθεματικές συνδέσεις και την ομαδοσυνεργατική— κατά τη διαδικασία της μάθησης— προσέγγιση που προτείνει, καθώς και μέσα από το διαπολιτισμικό πρίσμα που το χαρακτηρίζει, να αποβεί όσο το δυνατόν πιο χρήσιμο και να λειτουργήσει αποτελεσματικά στην εκπαιδευτική πράξη.

Η συγγραφική ομάδα

Ένας κόσμος... μετά μουσικής

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΞΙΟΝΕΣ ΤΟΥ Α. Π. Σ.	
ΕΚΤΕΛΕΣΗ	– Τραγούδι
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ	– Ακρόαση μουσικής από διάφορα μέρη του κόσμου
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	– Ασκήσεις διάκρισης οργάνων – Ακρόαση– σύγκριση
ΣΤΟΧΟΙ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
– Να προσεγγίσουν οι μαθητές εισαγωγικά τις έννοιες παραδοσιακή μουσική και παραδοσιακά μουσικά όργανα όλου του κόσμου.	Οι μαθητές: – Θα αποκτήσουν μια περιληπτική εικόνα των όσων θα μάθουν στη διάρκεια της χρονιάς. – Θα προσπαθήσουν να εμπλακούν στη μουσική πράξη πιο ενεργά μέσω της ενεργητικής ακρόασης και του τραγουδιού.
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	Χρόνος– Χώρος, Πολιτισμός, Συνεργασία, Παράδοση, Αλληλεπίδραση, Μεταβολή– Εξέλιξη.

Μουσικές της Γης

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

1. CD player
2. CD μουσικής από διάφορα μέρη του κόσμου
3. Μελωδικό όργανο για το τραγούδι, λ.χ. κιθάρα, αρμόνιο (μπορεί να διδαχθεί και a cappella)

ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

1. Τετράδιο Εργασιών
2. Βιβλίο Μαθητή

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

1. «*Isso e fundo de quintal*», Grupo Coisa de Familia
2. «*El Condor Pasa*», Wayne Taki
3. «*Tabuh Lelambatan*», Gamelan group
4. «*Peshrev*», Whirling Derwishes
5. «*Gong Yan Shi Chun*», Ghaozhou Ensemble

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 10' Ο καθηγητής ξεκινά με την άσκηση 1 και 2 ακρόασης (π.χ. παραδείγματα 1,2,3,4 και 5) από το Τετράδιο Εργασιών.
- 5' Γίνεται αναφορά στα χαρακτηριστικά της μουσικής των διαφόρων λαών (π.χ. ο καθηγητής ζητά από τους μαθητές να του πουν τι τους έρχεται στο μυαλό, όταν ακούν τη λέξη «*κινέζικη μουσική*». Στη συνέχεια ορίζουν ποια είναι αυτά τα χαρακτηριστικά που κάνουν τις μουσικές των διαφόρων λαών να είναι ξεχωριστές).
- 10' Γίνεται αναφορά στις κατηγορίες των μουσικών οργάνων σύμφωνα με το Βιβλίο Μαθητή. Απάντηση της άσκησης 3, όπου οι μαθητές καλούνται να χαρακτηρίσουν όργανα από την ελληνική παραδοσιακή μουσική, σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση των *Hornbostel* και *Sachs* (π.χ. ο καθηγητής ζητά ένα *χορδόφωνο* και ο μαθητής απαντά *μπουζούκι*).
- 10' Τραγούδι «*Καληνύφτα*» από την Κάτω Ιταλία και απάντηση στην Άσκηση 5.
- 5' Άσκηση 4.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

- ☛ Αξιολόγηση της ικανότητας όλων των μαθητών να ταξινομήσουν τα όργανα ανά κατηγορία, με τις ασκήσεις 2 & 3 του Τετραδίου Εργασιών.
- ☛ Παρατήρηση της ικανότητας του κάθε μαθητή να προσδιορίζει την προέλευση μιας μουσικής, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του πολιτισμού των διαφόρων λαών.
- ☛ Παρατήρηση του βαθμού συμμετοχής του κάθε μαθητή κατά τη διάρκεια του τραγουδιού.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- ☛ Η διδασκαλία των κατηγοριών των παραδοσιακών μουσικών οργάνων θα μπορούσε να γίνει χρησιμοποιώντας δείγματα μόνο από την ελληνική παραδοσιακή μουσική και να αναφερθούν μόνο ελληνικά παραδοσιακά μουσικά όργανα.
- ☛ Στο τραγούδι «*Καληνύφτα*» θα μπορούσαν οι μαθητές να χρησιμοποιήσουν όργανα τάξης ή αυτοσχέδια όργανα και να κρατήσουν ένα ρυθμικό οστινάτο τραγουδώντας ταυτόχρονα, ή μόνο την επωδό (refrain), ή μια ομάδα να κρατάει ένα ρυθμικό οστινάτο και η άλλη να συνοδεύει.

ΛΥΣΕΙΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. Βραζιλία, Βολιβία, Μπαλί, Τουρκία, Κίνα
2. 1) Μεμβρανόφωνα, Χορδόφωνα, Ιδιόφωνα, 2) Χορδόφωνα, Ιδιόφωνα, Αερόφωνα 3) Μεμβρανόφωνα, Ιδιόφωνα, 4) Αερόφωνα, Μεμβρανόφωνα, Χορδόφωνα, 5) Χορδόφωνα
3. Σαντούρι-Χορδόφωνο, Τουμπελέκι-Μεμβρανόφωνο, Κουδούνια-Ιδιόφωνο, Γκάνιτα-Αερόφωνο
4. Της θάλασσας- *Τζιβασέρι*, Νανούρισμα- *Υπνε που παίρνεις τα παιδιά*, Του γάμου- *Σήμερα γάμος γίνεται*, Κάλαντα- *Καλήν εσπέραν άρχοντες*, Της Ελλ. Επανάστασης- *Σαράντα παλικάρια*
5. Ερωτικό θέμα, Κάτω Ιταλία, γρήγορη επωδός (refrain) με στίχους που δε σημαίνουν κάτι, αργή στροφή (couplet) που αφηγείται τον έρωτα του τραγουδιστή.

Σε ρυθμούς... αφρικάνικους

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΞΙΟΝΕΣ ΤΟΥ Α. Π. Σ.	
ΕΚΤΕΛΕΣΗ	– Εκτέλεση ρυθμών με ανάγνωση δημιουργημένης από τους ίδιους τους μαθητές «ρυθμικής παρτιτούρας», τραγούδι με ρυθμική και μελωδική συνοδεία, τραγούδι
ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ	– Δημιουργία μουσικού ρυθμικού κώδικα επικοινωνίας
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	– Διάκριση πεντάφθογγης, εξάφθογγης, επτάφθογγης κλίμακας – Σύγκριση μουσικών αποσπασμάτων από την αφρικανική μουσική, την ελληνική παράδοση και συνθέτες του 20ου αι.
ΣΤΟΧΟΙ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
<ul style="list-style-type: none"> – Να προσπαθήσουν οι μαθητές να γνωρίσουν στοιχεία της αφρικάνικης μουσικής. – Να δημιουργήσουν και να καταγράψουν το δικό τους ρυθμικό σχήμα. – Να συγκρίνουν μέσω της ακρόασης μουσικές με διαφορετική προέλευση. – Να τραγουδήσουν χωρίς συνοδεία και με ρυθμική και μελωδική συνοδεία. 	<p>Οι μαθητές θα μπορούν:</p> <ul style="list-style-type: none"> – να διακρίνουν και να χρησιμοποιούν ως ορολογία τις κατηγορίες των μουσικών οργάνων και να εντοπίζουν τα κοινά στοιχεία στις παραδοσιακές μουσικές πολύ διαφορετικών μουσικών πολιτισμών. – να σχεδιάσουν και να παρουσιάσουν με ομαδική εκτέλεση ένα ρυθμικό σχήμα δημιουργημένο από τους ίδιους. – να εκτελέσουν μια απλή μελωδία με ρυθμική και μελωδική συνοδεία. – να δοκιμάσουν να τραγουδήσουν χρησιμοποιώντας αφρικάνικες διαλέκτους. – να συγκρίνουν την αφρικάνικη μουσική με άλλα είδη μουσικής από άλλες εποχές και διαφορετικές περιοχές προέλευσης.
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	Χρόνος-Χώρος, Πολιτισμός, Συνεργασία, Παράδοση, Αλληλεπίδραση, Μεταβολή-Εξέλιξη, Επικοινωνία, Σύστημα, Ήχος

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

3 Ώρες

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

1. CD Player
2. Μελωδικό όργανο για τη διδασκαλία των τραγουδιών, π.χ. κιθάρα, αρμόνιο, μεταλλόφωνο, φλογέρα κ.ά. (ή και διδασκαλία χωρίς συνοδεία-a cappella)

ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

1. Μολύβια, θρανίο, καρέκλα (που θα χρησιμεύσουν ως ρυθμικά όργανα)
2. Μελωδικά και ρυθμικά ή αυτοσχέδια όργανα τάξης εφόσον υπάρχουν.

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

6. «*Batoumambe*», Habib Koite & Bamada
7. «*Kothbiro*», (*Η Βροχή πλησιάζει*, Ανθολόγιο σελ. 154) Ayub Ogada
8. «*Ye ye Baleo*», Κρουστόφωνο
9. «*Πιρπιρούνα*» (Ανθολόγιο σελ. 29), παραδοσιακό Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
10. «*Τελετουργικός Χορός της Φωτιάς*», Μάγος Έρωτας, Manuel de Falla
11. «*Ιεροτελεστία της Ανοιξης*», Igor Stravinsky

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

1η Ώρα: Ο ρόλος της μουσικής στην καθημερινή ζωή στην Αφρική

- 5' Ανακεφαλαίωση– υπενθύμιση των εννοιών *Εθνομουσικολογία* και *Μουσικές της γης*. Καταιγισμός ιδεών πάνω στη φράση «*αφρικάνικη μουσική*», παράλληλα με την ακρόαση αφρικάνικης μουσικής, ώστε να μεταφερθούν οι μαθητές νοερά στην Αφρική (ακούγεται το απόσπασμα «*Batoumambe*»).
- 5' Ακρόαση μουσικής από την Αφρική («*Kothbiro*» και «*Ye ye Baleo*») για να επισημανθούν οι μελωδικές και ρυθμικές φόρμες (Βιβλίο Μαθητή: Η δομή της μουσικής).
- 5' Προετοιμασία της Άσκησης 1 από το Τετράδιο Εργασιών. Όλη η τάξη μαζί αποφασίζει τις προτάσεις που θα χρησιμοποιηθούν και τον τρόπο που θα εκτελεστούν από την κάθε ομάδα (καθορισμός ρόλων).
- 5' Αφού χωριστούν σε ομάδες των 4 ή 5 ατόμων, δουλεύουν πάνω στο μήνυμα που θέλουν να στείλουν.
- 15' Παρουσίαση της Άσκησης 1 από τις ομάδες.
- 5' Συμπλήρωση της φόρμας αξιολόγησης στο τέλος της Άσκησης 1 από το Τετράδιο Εργασιών.

2η Ώρα: Η δομή της μουσικής

- 5΄ Μόλις μπουν οι μαθητές στην τάξη ο καθηγητής τραγουδά το «*Kebe Mama*» και ζητά από τους μαθητές να επαναλαμβάνουν μετά από αυτόν συνοδεύοντας με παλαμάκια το ρυθμό, όπως δίνεται στο ρυθμικό σχήμα της Άσκησης 2.
- 10΄ Δίνεται απάντηση στην ερώτηση για την κλίμακα του τραγουδιού (επτάφθογγη). Οι μαθητές δοκιμάζουν να τραγουδήσουν το τραγούδι με ερώτηση-απάντηση.
- 10΄ Διδασκαλία του μελωδικού σχήματος για συνοδεία. Αν δεν υπάρχουν μελωδικά όργανα, ο καθηγητής μπορεί να διδάξει το τραγούδι και οι μαθητές να το τραγουδούν με «κλειστό το στόμα» (*bouche fermée*), δηλ. με «μ μ μ».
- 5΄ Γίνεται εκτέλεση του «*Kebe Mama*» από όλη την τάξη, με ρυθμική και μελωδική συνοδεία.
- 5΄ Ακρόαση του «*Ye ye Baleo*» και της «*Πιρπιρούνας*».
- 5΄ Γίνεται σύντομη αναφορά στην έννοια τελετουργία και μουσική, όπως παρουσιάζεται στο Βιβλίο Μαθητή, βλέποντας τις εικόνες του αντίστοιχου κεφαλαίου.

3η Ώρα: Οι τελεουργίες και ο ρόλος της μουσικής

- 5΄ Ο καθηγητής τραγουδά το «*Ye ye Baleo*» και κάνει μια σύντομη ανακεφαλαίωση αυτών που αναφέρθηκαν την προηγούμενη διδακτική ώρα.
- 5΄ Διδασκαλία του τραγουδιού «*Ye Ye Baleo*» και εκτέλεση (Άσκηση 3).
- 5΄ Διδασκαλία της «*Πιρπιρούνας*».
- 5΄ Σύνδεση του «*Ye Ye Baleo*» με την «*Πιρπιρούνα*» (Άσκηση 3). Αναφέρονται από τον καθηγητή τα χαρακτηριστικά της δομής της «*Πιρπιρούνας*», επισημαίνονται κοινά στοιχεία και διαφορές με το αφρικάνικο τελετουργικό τραγούδι.
- 10΄ Ακρόαση των παραδειγμάτων της Άσκησης 4 και απάντηση στις ερωτήσεις.
- 5΄ Συζήτηση πάνω στον Πίνακα 1 του βιβλίου του μαθητή, ως ανακεφαλαίωση.
- 5΄ Συμπλήρωση της άσκησης ανακεφαλαίωσης («τι έμαθα...»). Αν δεν υπάρχει χρόνος δίνεται για εργασία στο σπίτι.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

1η Ώρα

Αυτοαξιολόγηση από τον πίνακα της Άσκησης 1 του Τετραδίου Εργασιών. Αξιολόγηση ομάδας μέσω της παρατήρησης από τον καθηγητή, ο οποίος σε όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας της Άσκησης 1 κινείται ανάμεσα στις ομάδες, συντονίζει, καθοδηγεί και παρατηρεί την πορεία της ομαδικής εργασίας.

2η Ώρα

Η αξιολόγηση γίνεται με τη διερεύνηση της ικανότητας των μαθητών να εκτελέσουν μια σύντομη μελωδία με ρυθμική και μελωδική συνοδεία, χρησιμοποιώντας τα στοιχεία της μουσικής. Διερεύνηση της ικανότητας σύγκρισης αποσπασμάτων μουσικής με διαφορετική γεωγραφική προέλευση.

3η Ώρα

🎧 Αξιολόγηση των μαθητών:

- της ικανότητάς τους να εκτελέσουν ένα τραγούδι, χρησιμοποιώντας στοιχεία που έχουν διδαχθεί (ερώτηση– απάντηση),
- της ικανότητας μέσω ακρόασης, να συσχετίζουν συγκρίνοντας διαφορετικές μουσικές από διαφορετικούς λαούς και εποχές.

🎧 Αξιολόγηση ομάδας μέσω της παρατήρησης από τον καθηγητή.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

🎧 Οι μαθητές θα μπορούσαν να πάρουν ονόματα από διάφορες φυλές της Αφρικής (π.χ. Μασάι, Γορούμπα, Σουαχίλι, Μπαρότσε, Μπαλόλο, Ασάχι, κ.ά.), ή από διάφορες αφρικάνικες χώρες και να φτιάξουν ρυθμικά μοτίβα επαναλαμβάνοντας τα ονόματα των φυλών που θα επιλέξουν οι ίδιοι.

🎧 Στην «Πιρπιρούνα» θα μπορούσε να γίνει και αναπαράσταση του δρώμενου σε μια αυτοσχέδια μορφή, που να συμπεριλαμβάνει κίνηση μέσα στην τάξη, τραγούδι και ρυθμό.

ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

🎧 Μπορεί να ανατεθεί στους μαθητές να κατασκευάσουν μουσικά όργανα που μοιάζουν με τα Αφρικάνικα ως μια μορφή σχεδίου εργασίας (project) και το αποτέλεσμα να παρουσιαστεί στο τέλος της σχολικής χρονιάς.

🎧 Θα μπορούσε να ανατεθεί στους μαθητές η δημιουργία μιας ιστορίας για την Αφρική, στην οποία θα χρησιμοποιούνταν δικές τους πολυρρυθμικές συνθέσεις.

🎧 Οι μαθητές θα μπορούσαν να συλλέξουν μουσικές σύγχρονες με επιρροές από την Αφρική και να δημιουργηθεί ένας πίνακας με τα τραγούδια αυτά, που θα αναρτηθεί στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης.

🎧 Οι μαθητές θα μπορούσαν να δημιουργήσουν ομάδες και να πειραματιστούν πάνω στη μουσική εκτέλεση, προετοιμάζοντας στο σπίτι το παρακάτω δείγμα αφρικάνικου ρυθμού από την Γκάνα και έπειτα να το παρουσιάσουν στην τάξη τους. Τα όργανα που θα χρησιμοποιήσουν μπορούν να είναι διάφορα αυτοσχέδια μουσικά όργανα ή ηχηρές κινήσεις.

The image shows a musical score for the Abadja rhythm from Ghana. It consists of five parts: Bell 1, Bell 2, Rattle, Drum 1, and Drum 2. The notation is organized into three measures separated by vertical bar lines. Each part has a unique rhythmic pattern represented by various note values and rests.

1. Abadja rhythm (Ghana).

ΛΥΣΕΙΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

2. Επτάφθογγη,
3. Μορφή: Α Β. Δομή μελωδίας: ερώτηση-απάντηση, Ρυθμός: 7/8, μικτό μέτρο.
4. Χορός της Φωτιάς: ΟΧΙ, ΝΑΙ,
Χοροί της Γης: ΝΑΙ, ΝΑΙ,
Ye ye Baleo: ΝΑΙ, ΝΑΙ.

ΤΙ ΕΜΑΘΑ... (ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ)

1. Στα μέτρα 2, 4, 6 και 8.
2. α) Λ, β) Σ, γ) Λ, δ) Σ
3. π.χ. «πάμε όλοι για χορό»
4. α) Κορυφαίος, β) βάση, γ) φύση, δ) οστινάτο
5. 1. Μεμβρανόφωνο, 2. Αερόφωνο, 3. Ιδιόφωνο, 4. Χορδόφωνο

Μελωδικοί εξωτικοί αυτοσχεδιασμοί

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΞΙΟΝΕΣ ΤΟΥ Α. Π. Σ.	
ΕΚΤΕΛΕΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> – Ομαδική εκτέλεση με ισοκράτημα και μελωδικό αυτοσχεδιασμό, – Πολυρρυθμική εκτέλεση, – Ισοκράτημα.
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> – Μελωδικός αυτοσχεδιασμός, – Ανάγνωση ρυθμικής παρτιτούρας, – Σύνθεση πάνω σε δοσμένο κείμενο, – Δημιουργία κειμένου.
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> – Αξιολόγηση μέσα από την κατευθυνόμενη ακρόαση, – Κατανόηση αριθμητικής σημειογραφίας, – Σύγκριση μουσικής από διαφορετικούς πολιτισμούς και διαφορετικές εποχές.
ΣΤΟΧΟΙ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
<ul style="list-style-type: none"> – Να εξοικειωθούν με τη μουσική της Ασίας. – Να γνωρίσουν τις πεντατονικές κλίμακες. – Να «παίξουν» ένα σύντομο αυτοσχεδιασμό. – Να αναπτύξουν μουσικές ιδέες πάνω σε δοσμένο ή όχι κείμενο. 	<p>Οι μαθητές:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Θα πειραματιστούν με τις διάφορες φόρμες και τους ρυθμούς της Ασίας. – Θα μπορούν να αναπαράγουν πολυρρυθμικά μοντέλα, να αυτοσχεδιάσουν πάνω σε δοσμένο κείμενο και να περιγράψουν «μουσικά» κάποιες εικόνες από την Ασία. – Θα μπορούν να μεταδώσουν συναισθήματα μέσω της μουσικής και θα συγκρίνουν το αποτέλεσμα της εργασίας τους με την εργασία από τις άλλες ομάδες. – Θα συγκρίνουν μουσικές από διάφορες περιοχές και εποχές, με το μουσικό ιδίωμα της Άπω Ανατολής.
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	Χρόνος-Χώρος, Πολιτισμός, Συνεργασία, Παράδοση, Αλληλεπίδραση, Μεταβολή-Εξέλιξη.

Ράγκα και Τάλα

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

2 Ώρες

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Μελωδικά και ρυθμικά όργανα
CD player

ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

Μελωδικά και ρυθμικά όργανα

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

12. «*Balayogi Pahi Mam*», Pourni
13. «*Darbari Kanada*», Jyotish C. Chaudhuri, (raga της νύχτας)
14. «*Sindh Bhairavi*», Damodar Lal Kabra, (raga του πρωινού)
15. «*Love you too*», Beatles

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

1η Ώρα

- 5' Οι μαθητές ακούν το ηχητικό παράδειγμα «*Balayogi Pahi Mam*» και προσπαθούν να εντοπίσουν τη χώρα προέλευσης της μουσικής.
- 10' Αναφορά στη ράγκα και το τάλα και στα γενικότερα στοιχεία της ινδικής μουσικής.
- 5' Άσκηση 1 (πχ. παραδείγματα 13 και 14) για ακρόαση και διάκριση των διαφορετικών ράγκα. Απάντηση στις ερωτήσεις της Άσκησης 1.
- 5' Ο καθηγητής ή οι ίδιοι οι μαθητές εκτελούν τις δύο ράγκα της άσκησης 2 σε κάποιο μελωδικό όργανο.
- 15' Μια ομάδα μαθητών δοκιμάζει να παίζει τυχαίες νότες από τη ράγκα που έχει επιλέξει, ενώ μια άλλη ομάδα μαθητών συνοδεύει κρατώντας ίσο (επαναλαμβάνοντας τις νότες του ισοκρατήματος της ράγκα). Μια ομάδα μαθητών μπορεί να καθορίσει το συνοδευτικό ρυθμικό σχήμα με παλαμάκια, στράκες, χτυπήματα στα γόνατα κ.ά., κατά τη διάρκεια της μουσικής εκτέλεσης της μουσικής δημιουργίας της τάξης.

Η εκτέλεση της άσκησης γίνεται ως εξής: παίζουν αρχικά όλοι τις νότες της ράγκα με τη σειρά και μια φορά με το ισοκράτημα. Στη συνέχεια, ξεκινάει η ομάδα του «ρυθμού» και του «ισοκρατήματος» ενώ ένας ένας οι μαθητές του αυτοσχεδιασμού εκτελούν

τη δημιουργία τους. Από τον τρόπο εκτέλεσης πρέπει να διαφανεί ο τύπος της ράγκα που έχει επιλεγεί.

5΄ Δίνεται η Άσκηση 3 για το σπίτι.

2η Ώρα

5΄ Δίνονται οι απαντήσεις στην άσκηση 3.

5΄ Γίνεται ακρόαση του παραδείγματος του τραγουδιού των Beatles και δίνονται οι απαντήσεις στις ερωτήσεις της άσκησης 4.

5΄ Διδασκαλία των δύο ρυθμικών σχημάτων και δεύτερη ακρόαση του παραδείγματος με ταυτόχρονη εκτέλεση των σχημάτων από τους μαθητές.

10΄ Διδασκαλία του τραγουδιού της άσκησης 5.

5΄ Διδασκαλία του *τιντάλα*.

5΄ Ταυτόχρονη εκτέλεση του τραγουδιού από τους μαθητές οι οποίοι τραγουδούν και συνοδεύουν με το *τιντάλα*.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

☞ Αξιολόγηση της ομαδικής δουλειάς μέσα από την παρουσίαση της κάθε ομάδας (Φόρμα Αξιολόγησης Ομαδικής Μουσικής Δημιουργίας στο τέλος του Βιβλίου Εκπαιδευτικού).

☞ Ανάθεση για το σπίτι της άσκησης 3 ως ανακεφαλαίωση-ανατροφοδότηση (αξιολόγηση της συνέπειας και της προσπάθειας του μαθητή να κατανοήσει τις διάφορες έννοιες που διδάχθηκε).

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

☞ Αν κρίνεται σκόπιμο από τον εκπαιδευτικό θα μπορούσε η άσκηση 2 για τις ράγκα να επεκταθεί περισσότερο, σε ολόκληρη διδακτική ώρα και να ηχογραφηθεί το αποτέλεσμα.

☞ Θα μπορούσε να γίνει ιδιαίτερη αναφορά στο Ravi Shankar και το sitar, όπως και να αναφερθεί η ιδιαίτερη επίδραση της ινδικής μουσικής και σε άλλες μορφές μουσικής και σε σύγχρονα μουσικά είδη ή καλλιτέχνες (π.χ. George Harrison, Beatles, μουσική jazz, σύγχρονα remixes με ινδικά στοιχεία κ.ά.).

ΛΥΣΕΙΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. Η πρώτη στην ακρόαση ράγκα είναι της νύχτας, ενώ η δεύτερη της ημέρας.

3. Καρνατική, ισοκράτημα, Βέδες, ράγκα, σιτάρ

4. Σιτάρ, τάμπλα και ντραμς, ηλεκτρικές κιθάρες, μπάσο

Μπαλινέζικο Γκαμελάν

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Μελωδικά και ρυθμικά (ή αυτοσχέδια) όργανα
CD player

ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

Μελωδικά και ρυθμικά όργανα

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

16. «*Tabuh Lelambatan*», Majuli Agung of Kaymas Kaja
17. «*Kecak! Cak*», The Best Sound of Bali
18. «*Pagodes*», C. Debussy

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 5' Ορισμός της λέξης «γκαμελάν» από τον καθηγητή, με βάση το κείμενο του *Πωλ Γκρίφιθς* (Βιβλίο Μαθητή).
- 5' Ακρόαση μουσικής από το Μπαλί και συζήτηση σχετικά με την πολυρρυθμία και την πολυφωνία του γκαμελάν (γίνεται μικρή αναφορά-υπενθύμιση στα ρυθμικά και μελωδικά οστινάτι και τις πεντατονικές κλίμακες).
- 10' Ακρόαση παραδείγματος *κετσάκ* και προετοιμασία της άσκησης 1 (*Κετσάκ*). Ο καθηγητής δίνει εξηγήσεις για το τι θα γίνει, πώς διαβάζεται η παρτιτούρα, χωρίζει την τάξη σε ομάδες των 7 και αναθέτει δοκιμαστικά σε 7 μαθητές να εκτελέσουν το *Κετσάκ*.
- 5' Η κάθε ομάδα προετοιμάζεται να εκτελέσει την άσκηση 1.
- 5' Εκτέλεση της άσκησης 1 από τους μαθητές.
- 5' Συμπληρώνεται η Φόρμα Αξιολόγησης Ομαδικής Μουσικής Δημιουργίας.
- 5' Ακρόαση δείγματος από το έργο του C. Debussy, *Pagodes*.
- 5' Συζήτηση-ανακεφαλαίωση της γνώσης που αποκτήθηκε στο συγκεκριμένο κεφάλαιο.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

🎧 Η αξιολόγηση γίνεται μέσα από την παρατήρηση του συγχρονισμού των επταμελών ομάδων και της ικανότητας των μαθητών να παρακολουθήσουν και να αναπαραγάγουν μια πολυρρυθμική σύνθεση διαβάζοντας αριθμητική παρτιτούρα.

☞ Αξιολόγηση της ομαδικής δραστηριότητας μέσα από τη Φόρμα Αξιολόγησης Ομαδικής Μουσικής Δημιουργίας.

☞ Αξιολόγηση της ικανότητας στην ακρόαση (συγκριτική ακρόαση).

ΛΥΣΕΙΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Υπάρχουν πολλά κοινά στοιχεία στη δομή της μουσικής του Ντεμπισσύ με την παραδοσιακή μπαλινέζικη μουσική. Το πιάνο παίζει χαμηλές νότες μιμούμενο τα γκονγκ, υπάρχουν εναλλαγές στο ρυθμό της σύνθεσης, ενώ σαφώς φαίνεται ότι πρόκειται για μουσική σύνθεση και όχι για παραδοσιακή μουσική.

Η πολυσύνθετη μουσική της Κίνας

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Μελωδικά και ρυθμικά (ή αυτοσχέδια) όργανα
CD player

ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

Μελωδικά και ρυθμικά όργανα

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

19. «*Gong Yan Shi Chun*», Ghaozhou Ensemble,

20. «*Κινέζικος χορός*», Σουίτα «Καρουθραύστης», P.I. Tchaikovsky.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

5΄ Ο καθηγητής σχεδιάζει το ιδεόγραμμα της μουσικής στον πίνακα, ενώ ταυτόχρονα ακούγεται το ηχητικό παράδειγμα, και ζητά από τους μαθητές να του πουν τι σημαίνει. Αφού οι μαθητές καταλάβουν ότι θα ασχοληθούν με την κινέζικη μουσική, συζητούν για το μύθο που αφορά την προέλευση της μουσικής στην Κίνα (Βιβλίο Μαθητή), συγκρίνοντας τον με τις αναφορές της ελληνικής μυθολογίας για την προέλευση της μουσικής.

5΄ Ακρόαση του «*Κινέζικου χορού*», για να μπουν οι μαθητές στο κλίμα της περιοχής της Κίνας. Ακρόαση ξανά του ίδιου παραδείγματος και απάντηση στις ερωτήσεις της άσκησης 1.

- 5^ο Ο καθηγητής αναθέτει ρόλους για την άσκηση 2 και ορίζει τους μαθητές που θα χρησιμοποιήσουν τα μελωδικά όργανα. Ένας μαθητής ή ο καθηγητής αναλαμβάνει την απαγγελία του ποιήματος, ενώ η υπόλοιπη τάξη χρησιμοποιεί τα κρουστά ή αυτοσχέδια όργανα.
- 10^ο Η τάξη συναποφασίζει τα σημεία στα οποία θα δοθεί έμφαση, το ρυθμό (τα σημεία που θα επιλέξουν να επιταχύνουν ή να αργοπορήσουν) καθώς και την κίνηση της μελωδίας μουσικής τους δημιουργίας. Εκτέλεση της ηχοϊστορίας.
- 5^ο Τραγούδι «Γιάννη μου το μαντήλι σου» της άσκησης 3.
- 10^ο Οι μαθητές επιλέγουν έναν από τους προτεινόμενους τρόπους μουσικής δημιουργίας ή και όλους και εκτελούν το αποτέλεσμα της δουλειάς τους, ενώ ο καθηγητής παίζει την εισαγωγή. Αν δεν υπάρχουν μελωδικά όργανα, η εισαγωγή μπορεί να τραγουδηθεί «bouche fermee», με κλειστό στόμα (δηλ. με «μ μ μ...»).
- Η άσκηση 4 θα μπορούσε να δοθεί στους μαθητές να τη συμπληρώσουν στο σπίτι, για ανακεφαλαίωση αυτών που διδάχθηκαν και να αξιολογηθεί από τον καθηγητή την επόμενη φορά.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

- 🎧 της ικανότητας να διακρίνουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στοιχεία της μουσικής μέσα από την άσκηση ακρόασης.
- 🎧 της ικανότητας να «περιγράψουν» με ήχους ένα δοσμένο κείμενο.
- 🎧 της ικανότητας για αυτοσχεδιασμό πάνω σε δοσμένη πεντατονική κλίμακα.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- 🎧 Επίσης, ο καθηγητής θα μπορούσε να σταθεί περισσότερο στην άσκηση 4 του Τετραδίου Εργασιών και να κάνει μια εκτενέστερη αναφορά στην ιστορία της όπερας.

ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

- 🎧 Ο καθηγητής θα μπορούσε να αναθέσει στους μαθητές να συλλέξουν πεντατονικά τραγούδια της ελληνικής μουσικής παράδοσης και να κάνουν σύγκριση ανάμεσα στους δύο πολιτισμούς, τον ελληνικό και τον κινεζικό.

ΛΥΣΕΙΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. Πίκολο φλάουτο, τα γκλισάντι προς τα πάνω στη μελωδία στο πίκολο, τα πιτσικάτο των εγχόρδων, τα κουδουνάκια.
4. Στην Όπερα του Πεκίνου, τα μουσικά όργανα παρέχουν μια έντονη ρυθμική συνοδεία στην ηθοποιία, οι ηθοποιοί χρησιμοποιούν υπαινιγμούς και οι ρόλοι είναι αυστηρά

συγκεκριμένοι, η φωνητική μουσική χρησιμοποιεί συχνά λαρυγγισμούς με φωνητικά σε ψηλούς τόνους, στις σκηνές δράσης χρησιμοποιούνται κυρίως κρουστά, ενώ στις αφηγηματικές σκηνές υπάρχει συνοδεία χορού και παντομίμας. Σε κάποιες λυρικές σκηνές κυριαρχούν οι άριες για μια ή δύο φωνές. Η μετάβαση από τη μία σκηνή στην άλλη γίνεται με παρεμβάσεις των κρουστών.

Η δυτικοευρωπαϊκή όπερα αρχίζει συνήθως με ένα ορχηστρικό κομμάτι, την εισαγωγή (*ουβερτούρα*), Υπάρχει η χορωδία, η οποία χρησιμοποιείται σε σύμπραξη με τους μονωδούς ή λειτουργεί ανεξάρτητα. Η ορχήστρα δημιουργεί την αρμόζουσα διάθεση στις διάφορες σκηνές. Στη δομή της όπερας υπάρχουν άριες, ρετσιτατίβο, ντουέτα, σκηνές συνόλων και χορωδιακά μέρη.

Χώρα του Ανατέλλοντος Ηλίου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

2 Ώρες

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Ρυθμικά όργανα, αυτοσχέδια, μελωδικά όργανα

ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

Ρυθμικά όργανα, αυτοσχέδια, μελωδικά όργανα

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

21. «*Tsuru no Sugomori*», Shaku-hachi– The Japanese Flute

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

1 η Ώρα

- 5΄ Με αφορμή τις εικόνες του Βιβλίου Μαθητή γίνεται μια μικρή συζήτηση γύρω από τα είδη μουσικής στην Ιαπωνία και σύγκριση με την κινέζικη και μπαλινέζικη μουσική παράδοση, που έχουν ήδη διδαχθεί.
- 5΄ Γίνεται προετοιμασία της άσκησης 1. Ο καθηγητής ζητά από τους μαθητές να παίξουν τα ρυθμικά μοτίβα του Πίνακα.
- 5΄ Η τάξη χωρίζεται σε ομάδες. Θα πρέπει να είναι χωρισμένη σε δύο ομάδες (αριστερά και δεξιά) με βάση έναν κάθετο άξονα.
- 10΄ Δοκιμάζονται όλα τα βήματα της άσκησης από όλους τους μαθητές, με ιδιαίτερη έμφαση στο βήμα 3 που αποτελεί τη «γέφυρα».
- 10΄ Εκτέλεση της άσκησης.

- 5^ο Οι μαθητές διαβάζουν το κείμενο στην άσκηση 2 που αναφέρεται γενικά στα χαϊκού, συζητούν για το χαϊκού του Γ. Σεφέρη και το συγκρίνουν με το χαϊκού της άσκησης 3. Δίνονται οι οδηγίες για την άσκηση 2 και 3 για προετοιμασία στο σπίτι.

2η Ώρα

- 5^ο Ανατροφοδότηση όσον αφορά τα χαϊκού.
 10^ο Διαβάζονται τα χαϊκού των μαθητών.
 15^ο Ο καθηγητής ή οι μαθητές με μελωδικά όργανα αποδίδουν τις δημιουργίες τους της άσκησης 3.
 10^ο Ανακεφαλαίωση της ενότητας «Μελωδικοί εξωτικοί αυτοσχεδιασμοί» απαντώντας στις ερωτήσεις της ανακεφαλαιωτικής σελίδας «Τι έμαθα...».

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

1η Ώρα

- 🎯 Αξιολόγηση της ικανότητας των μαθητών να εκτελέσουν πολυρρυθμικά σχήματα σε ομάδες.

2η Ώρα

- 🎯 Αξιολόγηση του βαθμού προετοιμασίας των μαθητών στο σπίτι.
 🎯 Αξιολόγηση της μουσικής πράξης.
 🎯 Αξιολόγηση μέσα από τη σελίδα ανακεφαλαίωσης όλης της ενότητας.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- 🎯 Θα μπορούσε να ανατεθεί στους μαθητές να σχεδιάσουν, ως ομαδική εργασία, το μουσικό χάρτη της Ασίας και το αποτέλεσμα (κολλάζ) να αναρτηθεί στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης.
 🎯 Θα μπορούσε να προβληθεί στην τάξη η όπερα του G. Puccini «*Madame Butterfly*» και να συζητηθεί η υπόθεση του συγκεκριμένου έργου και τα στοιχεία του ιαπωνικού πολιτισμού που παρουσιάζονται μέσα από την πλοκή της υπόθεσης.

ΤΙ ΕΜΑΘΑ... (ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ)

1. α) Καρνατική, β) Γκαμελάν, γ) Πεντατονική, δ) Μονοφωνία
2. α) Β, β) Γ, γ) Δ, δ) Α
3. Μι Σολ Λα Ντο Ρε
4. Χορδόφωνο, Αερόφωνο, Μεμβρανόφωνο, Χορδόφωνο

Μουσική για... χορό

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΞΙΟΝΕΣ ΤΟΥ Α. Π. Σ.	
ΕΚΤΕΛΕΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> – Ρυθμική συνοδεία τραγουδιού – Τραγούδι με ρυθμική συνοδεία – Δίφωνο τραγούδι
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> – Δημιουργία φράσης πάνω σε δοσμένο οστινάτο
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> – Διάκριση με ακρίβεια συγκεκριμένων στοιχείων της μουσικής – Διάκριση οργάνων, φόρμας τραγουδιού – Ενεργητική ακρόαση – Σύγκριση διαφόρων ειδών μουσικής από διάφορες εποχές και πολιτισμούς – Σύγκριση διαφορετικών εκτελέσεων του ίδιου έργου – Χρήση μουσικού λεξιλογίου
ΣΤΟΧΟΙ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
<ul style="list-style-type: none"> – Να προσπαθήσουν οι μαθητές να γνωρίσουν στοιχεία από τη μουσική της Λατινικής Αμερικής. – Να παίξουν ρυθμούς που συνδυάζονται με χορευτικές φόρμες. – Να συγκρίνουν μέσω της ακρόασης μουσικές με διαφορετική προέλευση, μουσικά όργανα, φόρμες και μουσικές έννοιες. – Να τραγουδήσουν χωρίς συνοδεία και με ρυθμική συνοδεία. – Να τραγουδήσουν δίφωνα. 	<p>Οι μαθητές:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Θα μπορούν να διακρίνουν ρυθμούς που συνδέονται με το χορό. – Θα μπορούν να διακρίνουν διαφορές ανάμεσα σε είδη μουσικής προερχόμενα από διαφορετικές περιοχές. – Θα μπορούν να αναπαράγουν διάφορα πολυρρυθμικά σχήματα. – Θα συνοδεύσουν ρυθμικά και μελωδικά το τραγούδι τους. – Θα δημιουργήσουν φράσεις πάνω σε δοσμένο ρυθμικό σχήμα. – Θα τραγουδήσουν δίφωνα.
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	Αλληλεπίδραση, Μονάδα-Σύνολο, Πολιτισμός, Ομοιότητα-Διαφορά, Χρόνος-Χώρος

Η μουσική στη Λατινική Αμερική

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

22. «*Batucada de carnival*», Sergio Mendes & Brazil 66

23. «*La Cumparsita*», Carlos Gardel

24. «*Bailecito de Lela*», Los Indios Paraguayos

25. «*La Bamba*», Richie Vallens

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 5'** Ο καθηγητής εισάγει το θέμα του κεφαλαίου, που είναι μια γενική θεώρηση της μουσικής στη Λατινική Αμερική, συζητώντας με τους μαθητές για όσα γνωρίζουν ήδη για αυτήν την μουσική.
- 10'** Οι μαθητές ακούν τα τρία παραδείγματα (ηχ. παραδείγματα 22, 23, 24) και απαντούν στην άσκηση 1. Δίνονται οι απαντήσεις και γίνεται συζήτηση σχετικά με τις αφρικανικές, τις ευρωπαϊκές και τις επιρροές από τους ιθαγενείς στη λατινοαμερικάνικη μουσική, μέσα από το συγκεντρωτικό πίνακα στο τέλος του κεφαλαίου στο Βιβλίο Μαθητή.
- 5'** Ακρόαση του τραγουδιού «*La Bamba*».
- 10'** Άσκηση 2. Τραγούδι και ρυθμική συνοδεία με αυτοσχέδια όργανα. Αρχικά όλη η τάξη θα δοκιμάσει όλα τα ρυθμικά σχήματα και μετά θα χωριστούν σε ομάδες.
- 5'** Σολφέζ της εισαγωγής του τραγουδιού.
- 5'** Σύνθεση των δύο ασκήσεων με συνδυασμό της μελωδίας με «κλειστό στόμα» (δηλ. με «μ μ...») και των ρυθμικών σχημάτων. Αν υπάρχει η δυνατότητα μελωδικών οργάνων, μπορεί το τραγούδι να αντικατασταθεί από τα μουσικά όργανα.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

☞ Από τις απαντήσεις που δίνουν οι μαθητές στη μελέτη του συγκεντρωτικού πίνακα του κεφαλαίου στο Βιβλίο Μαθητή, μετά την ακρόαση της Άσκησης 1.

☞ Μέσα από την παρατήρηση της συνεργασίας της τάξης για την Άσκηση 2.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. 1– Β, 2– Γ, 3– Α

Για μεγαλύτερη διευκόλυνση του εκπαιδευτικού παρακάτω είναι γραμμένο σε πεντάγραμμο η μελωδία του τραγουδιού «*La Bamba*».

Στα υψίπεδα των Άνδρων

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

Μουσικά όργανα για τη ρυθμική συνοδεία

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ26. «*Mána Γη*», Arurimac27. «*El Condor Pasa*», Wayne Taki28. «*El Condor Pasa*», Paul Simon και Art Garfunkel

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 5' Οι μαθητές ακούν την εισαγωγή από το «*Μάνα Γη*» και επισημαίνουν τα χαρακτηριστικά της μουσικής των ιθαγενών της Λατ. Αμερικής, όπως τα έχουν διδαχθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο.
- 5' Ακρόαση όλου του τραγουδιού και διδασκαλία του ρεφραίν στην άσκησης 1.
- 5' Όλη η τάξη δοκιμάζει όλα τα ρυθμικά σχήματα της άσκησης 2. Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και παίζουν η κάθε ομάδα και ένα διαφορετικό ρυθμικό σχήμα, τραγουδώντας ταυτόχρονα το ρεφραίν.
- 10' Με αφορμή το Βιβλίο Μαθητή («Η δομή της μουσικής των ιθαγενών Ινδιάνων της Λατινικής Αμερικής»), γίνεται συζήτηση γύρω από τα χαρακτηριστικά της μουσικής των Ινδιάνων και μια σύντομη αναφορά στα μουσικά όργανα βλέποντας τις εικόνες από το Βιβλίο Μαθητή.
- 5' Οι μαθητές ακούν το «*El Condor Pasa*» και απαντούν ταυτόχρονα στις ερωτήσεις α) και β) της άσκησης 3.
- 5' Τραγούδι σολφέζ και με «κλειστό στόμα» (δηλ. με «μ μ μ...») το «*El Condor Pasa*».
- 5' Ακρόαση του τραγουδιού από την εκτέλεση με τους *Paul Simon* και *Art Garfunkel*. Επισημαίνονται οι διαφορές στη χρήση οργάνων και ο τρόπος τραγουδιού. Επίσης, στην παραδοσιακή εκδοχή δεν υπάρχει κείμενο ενώ στη δεύτερη εκτέλεση υπάρχουν στίχοι στα Αγγλικά. Η άσκηση 4 δίνεται για το σπίτι και αξιολογούνται οι απαντήσεις από τον καθηγητή την επόμενη διδακτική ώρα ως ανακεφαλαίωση αλλά και ως σύνδεση με το επόμενο κεφάλαιο.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

- ☞ Μέσα από την ενεργητική ακρόαση.
- ☞ Παρατηρώντας το βαθμό συμμετοχής και το συντονισμό της τάξης ως μια ομάδα.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

3. Α) Μεμβρανόφωνα, Ιδιόφωνα, Αερόφωνα
 Β) Α Α Β Β
4. Α) Αερόφωνο, Β) Μεμβρανόφωνο, Γ) Χορδόφωνο, Δ) Αερόφωνο

Βραζιλιάνικοι ρυθμοί

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

Τύμπανο, ή οποιοδήποτε άλλο μεμβρανόφωνο και αυτοσχέδια όργανα για τη ρυθμική συνοδεία της σάμπα

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

29. «*Isso e fundo de quintal*», Grupo Coisa de Familia

30. «*The Girl from Ipanema*», Stan Getz & Astrud Gilberto

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 5' Οι μαθητές ακούν το «*Isso e fundo de quintal*» και συγκρίνουν αυτό το είδος τραγουδιού με αυτά που έχουν διδαχθεί στο προηγούμενο μάθημα εντοπίζοντας τις διαφορές. Προτείνεται να γίνει αναδρομή στο εισαγωγικό κεφάλαιο της ενότητας αυτής και να επισημανθούν οι αφρικάνικες επιδράσεις στη μουσική της Βραζιλίας.
- 5' Όλη η τάξη δοκιμάζει όλα τα ρυθμικά σχήματα της άσκησης 1 και στη συνέχεια χωρίζονται σε ομάδες. Κάθε ομάδα εκτελεί το δικό της ρυθμικό σχήμα, αρχικά ξεχωριστά και στη συνέχεια παίζουν όλες οι ομάδες ταυτόχρονα.
- 10' Γίνεται αναφορά στα στοιχεία της σάμπα, όπως αυτά παρουσιάζονται στο Βιβλίο Μαθητή. Ο καθηγητής δε χρειάζεται να επιμείνει στα ονόματα των διαφόρων μουσικών οργάνων. Αρκεί οι μαθητές μέσα από την παρατήρηση των οργάνων να κατανοήσουν την ποικιλία των ηχοχρωμάτων που δημιουργούνται από τα διάφορα κρουστά της βραζιλιάνικης σάμπα.
- 5' Οι μαθητές παίζουν και συνοδεύουν ρυθμικά το «*Isso e fundo de quintal*».
- 5' Οι μαθητές ακούν το τραγούδι «*The Girl from Ipanema*» και ο καθηγητής επισημαίνει τις διαφορές της μποσανόβα με τη σάμπα.
- 5' Σε δεύτερη ακρόαση οι μαθητές προσπαθούν να συνοδεύσουν ρυθμικά το τραγούδι, με το ρυθμικό σχήμα της άσκησης 2.
- 5' Ο καθηγητής εξηγεί τις έννοιες «συγκοπή και αντιχρονισμός» και τις διαφορές τους και οι μαθητές απαντούν στην άσκηση 3 (συγκοπή= μέτρο 1-2, μέτρο 3-4, μέτρο 4-5, μέτρο 7-8. Αντιχρονισμός = μέτρο 7).

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

- 🎧 Της ικανότητας των μαθητών να αναπαράγουν πολυρρυθμικά σχήματα, διαβάζοντας παρτιτούρα.
- 🎧 Του βαθμού κατανόησης εννοιών της θεωρίας της μουσικής από τους μαθητές.

ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

- 🎧 Μπορούν να ερευνήσουν και να καταγράψουν τα έθιμα και τα τραγούδια του Καρναβαλιού στην Ελλάδα και να συγκρίνουν το ελληνικό καρναβάλι με το βραζιλιάνικο.

Αργεντινή και τάνγκο

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

Τύμπανο, ή οποιοδήποτε άλλο μεμβρανόφωνο και αυτοσχέδια όργανα για τη ρυθμική συνοδεία της σάμπα

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

31. «*La Cumparsita*», Carlos Gardel
32. «*Χαμπανέρα*» από τη *Σουίτα Κάρμεν*, G. Bizet
33. «*Libertango*», Astor Piazzolla

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 5' Οι μαθητές ακούν το «*La Cumparsita*» και επισημαίνουν τις διάφορες επιδράσεις που δέχτηκε η λατινοαμερικάνικη μουσική με βάση αυτά που έχουν διδαχθεί ως τώρα (επιδράσεις από τους ιθαγενείς– μουσική των Άνδεων, αφρικανικές επιδράσεις– Βραζιλία, ισπανικές επιδράσεις– αργεντίνικο τάνγκο).
- 5' Με αφορμή το συγκεντρωτικό πίνακα του κεφαλαίου του Βιβλίου Μαθητή, γίνεται αναφορά στα κύρια χαρακτηριστικά του τάνγκο.

- 5' Οι μαθητές δοκιμάζουν τα δύο ρυθμικά μοτίβα της άσκησης 1, χτυπώντας παλαμάκια.
- 10' Αναφέρεται ότι η χαμπανέρα είναι πρόδρομος του τάνγκο και γίνεται ακρόαση της «Χαμπανέρα» από τη Σουίτα Κάρμεν, για να εκτελεστεί η άσκηση 2. Γίνεται αναφορά στη χρωματική κλίμακα και ο καθηγητής διδάσκει την κατιούσα χρωματική, για να δείξει τη κίνηση της κλίμακας στη «Χαμπανέρα».
- 5' Γίνεται ακρόαση του «Libertango» από τον Astor Piazzolla.
- 10' Ο καθηγητής διδάσκει στους μαθητές τη δίφωνη παρτιτούρα και αυτοί τραγουδούν σε διφωνία το «Libertango» της άσκησης 3, χωρισμένοι σε δύο ομάδες (μία για την πρώτη φωνή και μία για τη δεύτερη). Προτείνεται να ηχογραφηθεί και να αξιολογηθεί το αποτέλεσμα. Αν ο καθηγητής κρίνει ότι δεν υπάρχει η δυνατότητα λόγω χρόνου να διδαχθεί δίφωνο το τραγούδι, μπορεί να διδάξει μόνο την πάνω φωνή. Δίνεται η ανακεφαλαιωτική σελίδα «Τι έμαθα...» για εργασία στο σπίτι.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

- 🎧 Της ικανότητας των μαθητών να αναπαράγουν ρυθμικά σχήματα, διαβάζοντας παρτιτούρα.
- 🎧 Της ικανότητας των μαθητών να αναπαράγουν τραγουδώντας τη χρωματική κατιούσα κλίμακα.
- 🎧 Του αποτελέσματος που προκύπτει από την αναπαραγωγή της δίφωνης παρτιτούρας.

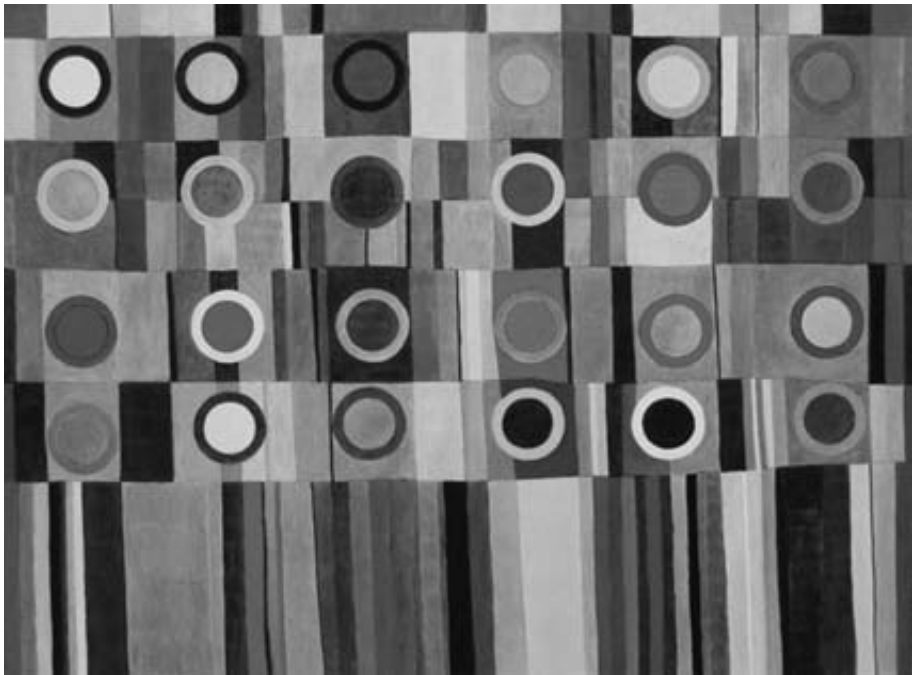
ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

- 🎧 Μπορεί να γίνει συσχέτιση με τραγούδια από το ελληνικό ρεπερτόριο που έχουν επιδράσεις από τη μουσική της Λατινικής Αμερικής. Οι μαθητές σε ομάδες μπορούν να καταγράψουν αυτά τα τραγούδια και να δημιουργήσουν σύνολα που θα παίξουν τη μουσική για να φανεί η επίδραση της λατινοαμερικάνικης μουσικής στις ελληνικές συνθέσεις (π.χ. «Για ένα ταγκό», Χ. Αλεξίου, «Τα λαϊκά», Στ. Κραουνάκης, τραγούδια του Μανώλη Χιώτη, του Μίμη Πλέσσα, των Απουριμάκ κ.ά.).
- 🎧 Σε συνεργασία με τον καθηγητή της Φυσικής Αγωγής μπορούν να δοκιμάσουν κάποιους από τους χορούς που αναφέρονται (π.χ. τάνγκο, μπόσανοβα).

ΤΙ ΕΜΑΘΑ... (ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ)

1. Σάμπα-Βραζιλία, Τάνγκο-Αργεντινή, Οκαρίνα-Ινδιάνοι, Αγκό-γκο-Μπατερία.
2. Μέτρο 1 νότα Λα, μέτρο 3 νότα Μι, μέτρο 6 νότα Ρε, μέτρο 7 νότα Φα.
3. α) Λ, β) Λ, γ) Σ, δ) Σ
4. Μπαντονεόν, βιολί, κοντραμπάσο, πιάνο, Αργεντινή, τάνγκο, ορκέστα τύπικα.
5. α) Αντιχρονισμός, β) τσαράνγκο, γ) τάνγκο, δ) σάμπα.

Ευρωπαϊκές προδιαγραφές

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΞΙΟΝΕΣ ΤΟΥ Α. Π. Σ.	
ΕΚΤΕΛΕΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> – Τρίφωνος κυκλικός κανόνας – Τραγούδι με ρυθμική συνοδεία – Τραγούδι με ισοκράτημα – Πολυρρυθμική συνοδεία μέτρου 8/8 και συνοδεία μικτού μέτρου 7/8
ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> – Χρήση πενταγράμμου για δημιουργία τρόπων – Δημιουργία μοτίβου
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> – Αξιολόγηση μέσω ενεργητικής ακρόασης – Διάκριση οργάνων, φόρμας – Σύγκριση διαφόρων ειδών μουσικής από διάφορες εποχές και πολιτισμούς – Αξιολόγηση– σύγκριση μοτίβων
ΣΤΟΧΟΙ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
<ul style="list-style-type: none"> – Να προσπαθήσουν οι μαθητές να γνωρίσουν στοιχεία από τη μουσική της Ευρώπης. – Να εξοικειωθούν με την έννοια του τρόπου. – Να συγκρίνουν μέσω της ακρόασης μουσικές με διαφορετική προέλευση, μουσικά όργανα, φόρμες και μουσικές έννοιες. – Να τραγουδήσουν χωρίς συνοδεία και με ρυθμική συνοδεία. – Να τραγουδήσουν τρίφωνο κανόνα. – Να πειραματιστούν με μικτά μέτρα και ισοκράτημα. 	<p>Οι μαθητές:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Θα μπορούν να διακρίνουν διαφορές ανάμεσα στις μείζονες κλίμακες και τους τρόπους Δώριο, Φρύγιο και Μιξολύδιο. – Θα μπορούν να διακρίνουν διαφορές ανάμεσα σε είδη μουσικής προερχόμενα από διαφορετικές περιοχές και διαφορετικές εποχές. – Θα μπορούν να αναπαράγουν διάφορα πολυρρυθμικά σχήματα. – Θα συνοδεύσουν ρυθμικά και μελωδικά το τραγούδι τους. – Θα δημιουργήσουν μοτίβα. – Θα αναπαράγουν τρίφωνο κυκλικό κανόνα. – Θα αναπαράγουν μελωδίες με ισοκράτημα.
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	Αλληλεπίδραση, Μονάδα-Σύνολο, Πολιτισμός, Ομοιότητα-Διαφορά, Χρόνος-Χώρος, Σύστημα, Μεταβολή

Ενωμένη Ευρώπη

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

Μελωδικό όργανο (κιθάρα, αρμόνιο κ.ά.)

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

34. «*Ουγγρικός χορός Νο. 5*» σε Σολ ελάσσονα, Johannes Brahms

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 5' Με αφορμή τις εικόνες του Βιβλίου Μαθητή ο καθηγητής κάνει μια σύντομη εισαγωγή στο κεφάλαιο επισημαίνοντας επιγραμματικά τα χαρακτηριστικά της μουσικής στην Ευρώπη.
- 10' Τραγουδά το «*Dona Nobis Pacem*» στους μαθητές και με βάση τα στοιχεία και τη δομή του, γίνεται μια σύντομη ανάλυσή του (θρησκευτικό τραγούδι, φόρμα Α Β Γ, επτάφθογγη κλίμακα, ρυθμός 3/4). Αν υπάρχει χρόνος διδάσκεται σε τρίφωνο κανόνα.
- 5' Οι μαθητές ακούν τον «*Ουγγρικό χορό Νο. 5*» σε Σολ ελάσσονα και απαντούν στις ερωτήσεις της άσκησης 2.
- 10' Ο καθηγητής εξηγεί την έννοια του «τρόπου» και ζητά από τους μαθητές να συμπληρώσουν τις νότες στο πεντάγραμμο της άσκησης 3, ενώ ο ίδιος γράφει τη μείζονα κλίμακα σε πεντάγραμμο στον πίνακα, για να μπορεί να γίνει σύγκριση.
- 5' Οι μαθητές συμπληρώνουν τον πίνακα με τους τόνους και τα ημιτόνια του Δώριου τρόπου.
- 5' Ο καθηγητής παίζει ή τραγουδά τη μείζονα κλίμακα και το Δώριο Ρε τρόπο και τη Ρε Μείζονα και γίνεται σύγκριση όσον αφορά το «άκουσμα» των δύο. Δίνονται οδηγίες για την άσκηση 4.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

- 🎧 Της κατανόησης της δομής των τραγουδιών από τις απαντήσεις που δίνουν οι μαθητές στην άσκηση 1.
- 🎧 Από τις απαντήσεις των μαθητών στις ασκήσεις 2 και 3.
- 🎧 Από τη συμπλήρωση της άσκησης στο σπίτι.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

2. A-2/4, B- 3, A-Δυνατά-σιγανά

3. Δώριος Ρε τρόπος Μιξολύδιος Σολ τρόπος Φρύγιος Μι τρόπος

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

☛ Μπορεί να διδαχθεί ο κανόνας «*Viva la musica*» από το Ανθολόγιο (σελ. 182) και το τραγούδι «*The hart he loves the high wood*», ό.π. σελ.146.

Το «κλασικό» στον ορίζοντα του «διαχρονικού»

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

3 Ώρες

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

Μελωδικό όργανο (κιθάρα, αρμόνιο κ.ά.)

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ35. «Άνοιξη» από τις «*Τέσσερις Εποχές*» του A.Vivaldi36. «1^ο Μέρος» της «*5^η Συμφωνίας*» του L. Van Beethoven37. «Αλληλουσία» από το «*Μεσσία*» του G. Fr. Handel38. Άρια της Παμίνας από το «*Μαγικό Αυλό*» του W. A. Mozart

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

1η Ώρα

- 5' Αφού δοθούν οι απαντήσεις στην άσκηση 4 της προηγούμενης διδακτικής ώρας, (ο καθηγητής γράφει τις σωστές απαντήσεις στον πίνακα και οι μαθητές διορθώνουν τυχόν λάθη στο Τετράδιο Εργασιών), γίνεται συζήτηση γύρω από την έννοια του «κλασικού» σε όλες τις εποχές και σε όλες τις τέχνες, όπως αναφέρεται στο Βιβλίο Μαθητή (π.χ. τι σημαίνει όταν λέει κανείς: «Αυτό είναι κλασικό»).
- 10' Οι μαθητές με αφορμή τις εικόνες των τριών συνθετών αναφέρουν ό,τι γνωρίζουν για αυτούς.
- 10' Γίνεται αναφορά στα κυριότερα είδη μουσικής στην Ευρώπη μέσα από τις πληροφορίες που δίνονται στο Βιβλίο Μαθητή. Δίπλα σε κάθε είδος υπάρχει και η αντίστοιχη εικόνα, οπότε οι μαθητές μπορούν να βλέπουν τις εικόνες και ο καθηγητής να τους εξηγεί τα διαφορετικά χαρακτηριστικά του κάθε είδους.
- 10' Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στο κονσέρτο γκρόσσο, οι μαθητές διαβάζουν το σονέτο και στη συνέχεια ακούν την «Άνοιξη» από τις «*Τέσσερις Εποχές*» του A. Vivaldi, παρακολουθώντας το σχηματικό χάρτη ακρόασης του έργου, στην Άσκηση 1.
- 5' Σε δεύτερη ακρόαση, οι μαθητές επισημαίνουν τα σημεία όπου υπάρχει «κοντσερτίνο» και «τούτι», όπως ζητά η άσκηση, αφού ο καθηγητής εξηγήσει τι σημαίνουν αυτές οι δύο έννοιες.

2η Ώρα

- 5' Ο καθηγητής δίνει το «κλειδί αξιολόγησης» και οι μαθητές σημειώνουν τις έννοιες που θυμούνται από τη προηγούμενη διδακτική ώρα.
- 5' Ακρόαση του αποσπάσματος του «*1^{ου} Μέρους*» της 5ης Συμφωνίας του L. V. Beethoven.
- 5' Ο καθηγητής εξηγεί πώς διαβάζεται μια παρτιτούρα ορχήστρας αναφέροντας τα μουσικά όργανα που εμφανίζονται στο συγκεκριμένο απόσπασμα, και γενικά όλες τις πληροφορίες που παίρνει κανείς βλέποντας την παρτιτούρα της άσκησης 2. Υπενθυμίζει επίσης τη δομή μιας Συμφωνίας.
- 5' Οι μαθητές ακούν για δεύτερη φορά το απόσπασμα και απαντούν στις ερωτήσεις.
- 5' Διαβάζεται το απόσπασμα της κριτικής της πρεμιέρας της 5ης Συμφωνίας και αναλύεται η αίσθηση που προκαλεί το μοτίβο της.
- 5' Οι μαθητές δημιουργούν το δικό τους μοτίβο (άσκηση 3) και ο καθηγητής περνά από τα θρανία και βοηθά.
- 10' Ο καθηγητής παίζει ή τραγουδά όλα τα μοτίβα της τάξης με τη σειρά.

3η Ώρα

- 5' Ο καθηγητής δίνει το «κλειδί αξιολόγησης» και οι μαθητές σημειώνουν τις έννοιες που θυμούνται από τη προηγούμενη διδακτική ώρα.

- 10' Ακρόαση του «Αλληλούια» του «Μεσσία». Ο καθηγητής εξηγεί τις έννοιες «ομοφωνική» και «πολυφωνική» υφή.
- 5' Δεύτερη ακρόαση και απάντηση της άσκησης 4.
- 10' Αναφορά στο Mozart και τη δομή μιας όπερας σύμφωνα με τις πληροφορίες που δίνονται στο Βιβλίο Μαθητή.
- 5' Ακρόαση της «Άριας της Παμίνας» από το «Μαγικό Αυλό» του Mozart και απάντηση της Άσκησης 5.
- 5' Σύντομη ανακεφαλαίωση των εννοιών που διδάχθηκαν στις τρεις προηγούμενες διδακτικές ώρες.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

- 🎧 Μέσα από τις απαντήσεις των ασκήσεων.
- 🎧 Αυτοαξιολόγηση μέσα από τις ερωτήσεις της άσκησης 3.
- 🎧 Από το «κλειδί αξιολόγησης».

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

- 2.Α)Κλαρινέτο, 1α,2α βιολιά, βιόλες, βιολοντσέλα και κοντραμπάσα.
Β) 2ο βιολί, βιόλα, 1ο βιολί, 2ο βιολί, βιόλα, Γ) *ff*, *p* (φορτίσιμο, πιάνο)
5. Όχι, Όχι, Ναι, Όχι.

Μια Μεσόγειος... μουσική

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

2 Ώρες

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

Μελωδικό όργανο (κιθάρα, αρμόνιο κ.ά.)

ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

Όργανα για την ταραντέλα

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

39. «*Una gitana morena*» με τον Paco de Lucia

40. «*Γρανάδα*» του Isaac Albeniz

41. «*Τελετουργικός χορός της Φωτιάς*» από το «*Μάγο Έρωτα*» του M. De Falla

42. «*Πρόλογος, Άρια της μουσικής*» από την όπερα «*Ορφέας*» του Cl. Monteverdi.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

1η Ώρα

- 10' Οι μαθητές ακούν το φλαμένκο «*Una gitana morena*» και με αφορμή τον πίνακα ζωγραφικής μιας σκηνής φλαμένκο από το Βιβλίο Μαθητή, επισημαίνουν τα χαρακτηριστικά αυτού του είδους μουσικής. Δίνεται απάντηση στην ερώτηση της άσκησης 1.
- 5' Με αφορμή τον πίνακα του Antonio Lopez Sanchez, συζητούν για τις τέχνες στην Ισπανία (καλό είναι να αναφερθούν ο ποιητής Federico Garcia Lorca, ο ζωγράφος Pablo Picasso και οι δύο συνθέτες που αναφέρονται: Isaac Albeniz και Manuel de Falla).
- 10' Ακρόαση της «*Γρανάδα*». Διδασκαλία σολφέζ της εισαγωγής της «*Γρανάδα*» σύμφωνα με το δοσμένο απόσπασμα. Μπορεί να γίνει αρχικά ρυθμική ανάγνωση και στη συνέχεια μελωδική και να γίνει υπενθύμιση του τι είναι ένα τρίχρο.
- 5' Οι μαθητές φτιάχνουν το δικό τους ρυθμικό σχήμα και συνοδεύουν το τραγούδι.
- 5' Γίνεται συζήτηση γύρω από το M. de Falla. Προτείνεται να γίνει υπενθύμιση του έργου «*Τελετουργικός χορός της φωτιάς*» που είχαν ξανακούσει στο κεφάλαιο για τις τελετουργίες στην αφρικάνικη μουσική.
- 5' Ακρόαση του αποσπάσματος του «*Τελετουργικού χορού της φωτιάς*» και απάντηση στις ερωτήσεις της άσκησης 3.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

- 🎧 Της ικανότητας να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης μουσικής.
- 🎧 Της δυνατότητας να περιγράψουν και να συνδέσουν διάφορες μορφές τέχνης με τη μουσική.
- 🎧 Της δημιουργίας κατάλληλου ρυθμικού μοτίβου για τη συνοδεία τραγουδιού.
- 🎧 Της διάκρισης της δομής μιας σύνθεσης και της σειράς εμφάνισης των διαφόρων χαρακτηριστικών κατά την ακρόαση.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. Όχι,
3. Βιόλες κοντραμπάσα κλαρινέτα-Όμποε-Βιολιά φλάουτα-Βιόλες κοντραμπάσα κλαρινέτα-Κόρνα-Φλάουτα κλαρινέτα.

2η Ώρα

- 5' Ο καθηγητής τραγουδά με «τρα λα λα...» τη μελωδία της ταραντέλας της άσκησης 4. Γίνεται σύγκριση ανάμεσα σε αυτά που έχουν διδαχθεί οι μαθητές στην προηγούμενη διδακτική ώρα για την ισπανική μουσική και στη μελωδία από την Ιταλία.
- 5' Γίνεται υπενθύμιση του τραγουδιού «Καληνύφτα» που διδάχθηκαν στην πρώτη ενότητα με τίτλο «Μουσικές της Γης» και ο καθηγητής επισημαίνει τα χαρακτηριστικά της μουσικής της Ιταλίας, όπως αυτά αναφέρονται στο Βιβλίο Μαθητή.
- 5' Ο καθηγητής διδάσκει τη μελωδία Α και τη μελωδία Β.
- 10' Οι μαθητές σε ομάδες των πέντε, βάζουν τα δικά τους λόγια στη μελωδία Α. Όλη η τάξη μαζί τραγουδά τη μελωδία Β ως ρεφραίν και κάθε φορά η κάθε ομάδα τραγουδά τα δικά της λόγια.
- 5' Με αφορμή την τελευταία σελίδα του κεφαλαίου και τις εικόνες του τραγουδιού όπερας και του Μοντεβέρντι, δίνονται κάποιες γενικές διευκρινήσεις σχετικά με την εξέλιξη της όπερας.
- 5' Ακρόαση του αποσπάσματος από τον «Ορφέα» του Monteverdi. Η άσκηση 5 να δοθεί για το σπίτι και τα κείμενα να αναρτηθούν στον Πίνακα Ανακοινώσεων της τάξης την επόμενη διδακτική ώρα.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

- 🎧 Της ικανότητας να τραγουδούν, παίζοντας ταυτόχρονα ένα ρυθμικό σχήμα.
- 🎧 Της ικανότητας δημιουργίας κειμένου που να εκφέρει κρίσεις για μια μουσική παράσταση.

Εδώ είναι Βαλκάνια!

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

Μελωδικό όργανο (κιθάρα, αρμόνιο κ.ά.)

ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

Κρουστά όργανα για το σέρβικο τραγούδι

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

43. «*Βενζινάδικο*» παραδοσιακό σέρβικο τραγούδι στα ελληνικά με την Άλκ. Πρωτοψάλτη

44. «*Mosaique*», Gipsy Kings

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 10' Οι μαθητές ακούν το «*Βενζινάδικο*» και δοκιμάζουν τα ρυθμικά σχήματα της άσκησης 1 και επίσης να συνοδεύσουν τη μουσική.
- 5' Ακρόαση του «*Mosaique*» των Gipsy Kings. Απάντηση.
- 10' Διδασκαλία σολφέζ του τραγουδιού από τη Βουλγαρία. Οι μαθητές δοκιμάζουν να κρατήσουν το ρυθμό 7/8 τραγουδώντας ταυτόχρονα.
- 5' Διδασκαλία του ισοκρατήματος.
- 5' Η τάξη χωρίζεται σε δύο ομάδες. Την πρώτη φορά η μία ομάδα τραγουδά τη μελωδία και η άλλη το ισοκράτημα. Τη δεύτερη φορά αλλάζουν ρόλους.
- 5' Απάντηση στις ερωτήσεις της Άσκησης 2. Ο καθηγητής στην ανακεφαλαίωση επισημαίνει την ύπαρξη ισοκρατήματος στην ελληνική παραδοσιακή μουσική, εισάγοντας έτσι τους μαθητές στην επόμενη ενότητα.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

- 🎧 Της ικανότητας των μαθητών να αναπαράγουν ρυθμικά μικτά μέτρα 8/8 και 7/8
- 🎧 Μέσα από τις απαντήσεις των ασκήσεων.
- 🎧 Της ικανότητας να τραγουδήσουν δίφωνα με ισοκράτημα.

ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

- ☛ Μπορεί να προβληθεί η ταινία «Ο καιρός των τσιγγάνων» του Εμίρ Κουστουρίτσα.
- ☛ Μπορεί να ζητηθεί από μαθητές, που προέρχονται από άλλες χώρες των Βαλκανίων, να παρουσιάσουν τη μουσική της πατρίδας τους και να μιλήσουν για τα έθιμά τους.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. Βενζινάδικο: Με άλματα, Ζωηρός, Πνευστά. Μοσαϊque: Βηματική, Ζωηρός Έγχορδα. Γεωγραφικοί παράγοντες και ανάλογα με τις παραδόσεις της κάθε περιοχής.
2. Ρε– Μι. Ναι

ΤΙ ΕΜΑΘΑ... (ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ)

1. Αφηγηματικά: μπαλάντα, ύμνοι, έπη, ερωτικό.
Τελετουργικά: της δουλειάς, της γέννησης, του κυνηγιού, κάλαντα
2. 1) όπερα, 2) ορατόριο, 3) συμφωνία, 4) κονσέρτο
3. α) τραγούδι, χορός, κιθάρα, β) Ορφέας, γ) Ισοκράτης
4. Αντιφωνία: Εναλλαγή ανάμεσα στον κορυφαίο και τη χορωδία.
Ομοφωνία: Αποτελείται από την κύρια μελωδία και τις συχορδίες που τη συνοδεύουν.
Πολυφωνία: Ακούγονται ταυτόχρονα πολλές μελωδικές γραμμές που είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους.

Ο γύρος της Ελλάδας

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΞΙΟΝΕΣ ΤΟΥ Α. Π. Σ.	
ΕΚΤΕΛΕΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> – Εκτέλεση ρυθμών – Ομαδική εκτέλεση με ισοκράτημα και μελωδικό αυτοσχεδιασμό
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> – Σύνθεση ενός στίχου πάνω σε δοσμένη μελωδία – Δημιουργία ρυθμικού σχήματος – Σύνθεση πάνω σε δοσμένο κείμενο – Μελωδικός αυτοσχεδιασμός
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> – Διάκριση ρυθμών, οργάνων και δημοτικών τραγουδιών – Ακρόαση-σύγκριση
ΣΤΟΧΟΙ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
<ul style="list-style-type: none"> – Να αναγνωρίσουν και να παίξουν μόνοι ή σε συνδυασμό με άλλες ομάδες ρυθμικά σχήματα. – Να αναγνωρίσουν την προέλευση και τα πιο ουσιώδη χαρακτηριστικά των παραδοσιακών τραγουδιών. – Να τραγουδήσουν παίζοντας ταυτόχρονα ρυθμικά σχήματα. – Να αναγνωρίσουν και να μιλήσουν για παραδοσιακά όργανα και οργανικά συγκροτήματα. 	<p>Οι μαθητές:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Θα έρθουν σε επαφή με την ελληνική παραδοσιακή μουσική και τα παραδοσιακά όργανα. – Θα μπορούν να κατανοήσουν και να διακρίνουν τους ρυθμούς των δημοτικών τραγουδιών. – Θα μπορούν να κατανοήσουν την έννοια του ισοκρατήματος.
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	Μεταβολή-εξέλιξη, Πολιτισμός, Παράδοση, Συνεργασία, Χώρος-Χρόνος, Ήχος

Μουσικοί ρυθμοί στην Ελλάδα

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

1. CD player
2. Κρουστό όργανο για τα ρυθμικά σχήματα, λ.χ. woodblock, claves (μπορεί να χρησιμοποιηθεί στυλό, για μεγαλύτερη ευκολία)

ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΑΘΗΤΗ

Κρουστά όργανα για τα ρυθμικά σχήματα, λ.χ. τύμπανα, woodblock, claves (ή απλά στυλό).

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

45. «Καλαματιανός», Λευτέρης Αγγουριδάκης
46. «Φουσούνι», Λ. Αγγουριδάκης.
47. «Μαντηλάτος», Λ. Αγγουριδάκης
48. «Τικ», Λ. Αγγουριδάκης.
49. «Καμπάνο μωρέ Μήτηρο», Λ. Αγγουριδάκης.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 10' Γίνεται αναφορά σε αρχαίους ρυθμούς, όπως ο ίαμβος και ο τροχαίος. Ο καθηγητής δίνει τις απαραίτητες εξηγήσεις για το σήμαντρο και παίζει στους μαθητές το πρώτο παράδειγμα, ζητώντας τους να επαναλάβουν μετά από αυτόν. Το ίδιο γίνεται και με το δεύτερο παράδειγμα. Παράλληλα, αν αυτό βοηθά τους μαθητές, μπορούν να προφέρουν και τις αντίστοιχες συλλαβές. Στη συνέχεια γίνεται ο χωρισμός των ομάδων από τον καθηγητή. Οι μαθητές παίζουν τα δύο ρυθμικά σχήματα ταυτόχρονα και έπειτα αλλάζουν παραδείγματα και ξαναπροσπαθούν.
- 15' Γίνεται αναφορά στα μέτρα 5/8, 7/8 και 9/8, καθώς και στην ποικιλία ρυθμικών σχημάτων στην εσωτερική τους σύνθεση (λ.χ. το μέτρο 5/8 μπορεί να σχηματίζεται από 3+2 ή 2+3, το μέτρο 7/8 από 3+2+2 ή 2+2+3, το μέτρο 9/8 από 2+2+2+3 ή 2+3+2+2 κ.ά.). Οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν στις ασκήσεις 2 & 3 του Τετραδίου Εργασιών(ηχ. παραδείγματα 45,46,47,48,49).
- 5' Ο καθηγητής εκτελεί με τη σειρά τα ρυθμικά σχήματα της Άσκησης 4 και οι μαθητές επαναλαμβάνουν μετά από αυτόν.
- 10' Ο καθηγητής διδάσκει το «κελιδόνισμα» της άσκησης 5 και οι μαθητές δοκιμάζουν να τραγουδήσουν τις δύο στροφές (στα αρχαία ελληνικά και στην καθομιλουμένη). Απάντηση στην ερώτηση της άσκησης 5.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

- ☛ Αξιολόγηση της ικανότητας όλων των μαθητών να διακρίνουν τα μέτρα, αλλά και την εσωτερική τους σύνθεση.
- ☛ Παρατήρηση της ικανότητας όλων των μαθητών να εκτελούν σωστά τα ρυθμικά σχήματα των ασκήσεων 1 & 4 του Τετραδίου Εργασιών κρατώντας σταθερό παλμό.
- ☛ Παρατήρηση του βαθμού συμμετοχής του κάθε μαθητή κατά τη διάρκεια ρυθμικών ασκήσεων.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- ☛ Ο καθηγητής μπορεί να κάνει αναφορά και στη συγγενική σχέση των *τρόπων* της παραδοσιακής μουσικής με τους *ήχους* της βυζαντινής. Μπορεί να χρησιμοποιήσει στην τάξη ηχητικά παραδείγματα από βυζαντινούς ύμνους, προκειμένου οι μαθητές να εξοικειωθούν με αυτά τα ακούσματα. Μπορεί ακόμη να γίνει αναφορά στο ισοκράτημα, στοιχείο που θα χρησιμοποιηθεί σε άσκηση επόμενου κεφαλαίου.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

2. 1) 7/8, 2) 9/8, 3) 7/8, 4) 5/8, 5) 9/8.
 3. 1) 3+2+2, 2) 2+2+2+3, 3) 2+2+3, 4) 3+2, 5) 2+3+2+2.
 5. β. Β) 5/8 (3+2)

Μουσική... πατριδογνωσία

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

1. CD player
2. Κρουστά όργανα για τη συνοδεία του τραγουδιού, λ.χ. τύμπανα, ξυλάκια.

ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

1. Κρουστά όργανα για τη συνοδεία του τραγουδιού, λ.χ. τύμπανα, ξυλάκια.
2. Μελωδικά όργανα, λ.χ. μεταλλόφωνα, φλογέρες.

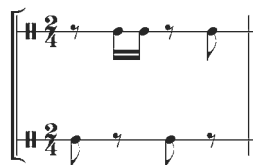
ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

50. «Κεφαλλονιά», Κεφαλλονίτικες Καντάδες
 51. «Εκάεν και το Τσάμπασι», Αρχείο Ελληνικής Μουσικής
 52. «Νύφη μου να περνάς καλά», Μαντινάδες και τραγούδια του γάμου
 53. «Κυρά Μαρία», Αρχείο Ελληνικής Μουσικής
 54. «Παλικάρια μου», Αρχείο Ελληνικής Μουσικής
 55. «Μπεράτι», Αρχείο Ελληνικής Μουσικής
 56. «Σκοπός της Τρανσυλβανίας» (με γκάντα) Τρανσυλβανία 1913, Βέλα Bartók και δημοτικό τραγούδι
 57. «Μπάρτοκ, Σονατίνα, 1^ο μέρος, 1^ο θέμα», Βέλα Bartók και δημοτικό τραγούδι
 58. «Beteg az en gozsam szegeny... (Άρρωστη είναι η φτωχή αγαπούλα μου...)», τραγούδι της αγάπης, Τρανσυλβανία 1914: Βέλα Bartók και δημοτικό τραγούδι
 59. «Μπάρτοκ: Είκοσι ουγγρικά δημοτικά τραγούδια, αρ. 14», Βέλα Bartók και δημοτικό τραγούδι

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

10' Γίνεται αναφορά στα μουσικά ιδιώματα των παραδοσιακών τραγουδιών ανά γεωγραφικό διαμέρισμα. Στη συνέχεια, οι μαθητές προσπαθούν να αναγνωρίσουν την προέλευση των ηχητικών παραδειγμάτων (50,51,52,53,54,55) με βάση τις περιοχές που δίνονται στον πίνακα της άσκησης 1 του Τετραδίου Εργασιών.

10' Οι μαθητές τραγουδούν το τραγούδι «Ντιρλαντά» από το Ανθολόγιο, χωρίς συνοδεία. Στη συνέχεια, σε συνεργασία με τον καθηγητή, βρίσκουν ένα κατάλληλο ρυθμικό σχήμα για συνοδεία και επαναλαμβάνουν το τραγούδι, αυτή τη φορά συνοδεύοντας με ρυθμικά όργανα. Μπορούν να χωριστούν σε δύο ομάδες, από τις οποίες η μία θα χτυπάει με τύμπανα το κάτω ρυθμικό σχήμα και η άλλη με ντέφι ή ξυλάκια το πάνω ρυθμικό σχήμα. Εκτελείται η άσκηση με τους στίχους των μαθητών.

Προτεινόμενο ρυθμικό σχήμα

10' Γίνεται χωρισμός των μαθητών σε ομάδες των τεσσάρων

ή πέντε ατόμων και δουλεύουν πάνω στην άσκηση 3 του Τετραδίου Εργασιών.

5' Οι μαθητές πειραματίζονται με την εκτέλεση της μουσικής τους δημιουργίας, ηχογραφείται και παρουσιάζεται το αποτέλεσμα της δουλειάς τους.

5' Για την αξιολόγηση του αποτελέσματος μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο παρακάτω πίνακας.

Οι μαθητές αξιολογούν την προσπάθεια της ομάδας τους με βαθμό από το 1 ως το 3 (1: τέλεια, 2: μέτρια, 3: όχι πολύ καλά).

Αξιολόγηση άσκησης	Βαθμοί
Ποικιλία φθόγγων ή μελωδικών μοτίβων	
Απόδοση ρυθμικού σχήματος	
Αποτέλεσμα εκτέλεσης	
Σύνολο	

5' Γίνεται ακρόαση των ηχητικών παραδειγμάτων της άσκησης 4 του Τετραδίου Εργασιών(ηχ. παραδείγματα 56,57,58,59) και συζήτηση πάνω στις ερωτήσεις. Η άσκηση 5 τους δίνεται σαν εργασία για το σπίτι.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

- ☛ Αξιολόγηση της ικανότητας όλων των μαθητών να διακρίνουν στοιχεία μιας παραδοσιακής μελωδίας μέσα σε μια σύνθεση.
- ☛ Παρατήρηση της ικανότητας του κάθε μαθητή να προσδιορίζει την προέλευση ενός δημοτικού τραγουδιού, ανάλογα με τα μουσικά ιδιώματα της κάθε περιοχής του ελληνικού χώρου.
- ☛ Παρατήρηση του βαθμού συμμετοχής του κάθε μαθητή στη σύνθεση, αλλά και κατά τη διάρκεια του τραγουδιού, τόσο στη μελωδία όσο και στη ρυθμική συνοδεία.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- ☛ Σε αυτό το κεφάλαιο, καθηγητής μπορεί να ζητήσει από τους μαθητές να συλλέξουν δημοτικά τραγούδια, να καταγράψουν τους στίχους τους και να τα ταξινομήσουν κατά περιοχές.
- ☛ Με αφορμή την άσκηση 4 ο καθηγητής μπορεί να αναφερθεί στους συνθέτες της Νεοελληνικής Εθνικής Σχολής, οι οποίοι χρησιμοποίησαν με τη σειρά τους στοιχεία από ελληνικά δημοτικά τραγούδια στα έργα τους.
- Όπως:
- ☛ ο *Γεώργιος Λαμπελέτ*, ο οποίος ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τη συλλογή των δημοτικών τραγουδιών,
- ☛ ο *Διονύσιος Λαυράγκας*, του οποίου «*η πρώτη Σουίτα για ορχήστρα*» πάνω σε Ελληνικά δημοτικά θέματα θεωρείται το πρώτο ελληνικό έργο συμφωνικής μουσικής,
- ☛ ο *Μανόλης Καλομοίρης*, ο οποίος συνδύασε στα έργα του τις επιδράσεις της δημοτικής και Βυζαντινής μουσικής με το ύφος του γερμανικού ρομαντισμού,
- ☛ ο *Νίκος Σκαλκώτας*, ο οποίος χρησιμοποίησε στοιχεία της ελληνικής δημοτικής μουσικής μέσα από την τονική, ατονική και δωδεκάφθογγη μουσική γραφή κ.α.

Όλοι τους προσπάθησαν να «ντύσουν» την παραδοσιακή λαϊκή μουσική με τα ηχοχρώματα των δυτικών οργάνων, ενώ παράλληλα χρησιμοποίησαν ρυθμούς από ελληνικούς δημοτικούς χορούς (όπως 5/8, 7/8, 9/8 κ.ά.).

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. α. 1) Επάνησα, 2) Πόντος, 3) Κρήτη, 4) Μακεδονία, 5) Θράκη, 6) Ήπειρος.
β. 1) Μαντολινάτα, πολυφωνία με έντονη επίδραση ευρωπαϊκής μουσικής, 2) Ποντιακή λύρα-νταούλι, Ποντιακή γλώσσα, 3) Κρητική λύρα-λαγούτο, ιδιωματισμοί Κρητικής γλώσσας, 4) Δύο ζουρνάδες-νταούλι, χαρακτηριστικό συγκρότημα στην Μακεδονία, 5) Θρακική λύρα-νταούλι, 6) Κλαρίνο-βιολί-λαγούτο-ντέφι, χαρακτηριστικό συγκρότημα της Ηπειρωτικής μουσικής.
4. Στην πρώτη περίπτωση (πχ. παράδειγμα 56 και 57), η δημοτική μελωδία χρησιμοποιείται σχεδόν αυτούσια και αποτελεί το σπουδαιότερο μέρος στο έργο του Β. Β. ττοκ. Στη δεύτερη περίπτωση (πχ. παράδειγμα 58 και 59), χρησιμοποιείται μέρος της δημοτικής μελωδίας και η σπουδαιότητά της είναι σχεδόν η ίδια με αυτή των μερών που προστίθενται.
5. α. Ζωνναράδικος, β. Μπάντες, γ. Πεντατονικές, δ. Επτάσημο, ε. Τικ, στ. Καντάδα, ζ. Κλαρίνο, η. Πεντοζάλης. Κρυμμένη λέξη: Τσάμικος.

Με βιολί σαντουροβιόλι

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

2 Ώρες

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

Ρυθμικά όργανα, λ.χ. τύμπανα, woodblock, claves.

ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

Κρουστά όργανα για τη συνοδεία του τραγουδιού, λ.χ. Τύμπανα, woodblock, claves.

Μελωδικά όργανα για τη σύνθεση, λ.χ. Μεταλλόφωνα, φλογέρες.

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

60. «Ρεθεμιώτικη Σούστα», The Greek folk instruments

61. «Αγέρανος Νάξου», The Greek folk instruments

62. «Αργεϊτικό Καλαματιανό», The Greek folk instruments

63. «Πυρρίχιος-Σέρα», The Greek folk instruments
 64. «Γκάνιντα Μακεδονίας», The Greek folk instruments
 65. «Σμυρνιά», The Greek folk instruments
 66. «Κάτω στο γιαλό», Chabouna-Jazz
 67. «Φράσια», The Greek folk instruments
 68. «Ο χορός των κουταλιών», The Greek folk instruments
 69. «Γαλέαν πούλτσον τ' άλογο σ'», The Greek folk instruments»
 70. «Το Ράστι», The Greek folk instruments
 71. «Γαμήλια πατινάδα», The Greek folk instruments
 72. «Τα ξύλα», The Greek folk instruments
 73. «Ο Όρλιγκας», The Greek folk instruments
 74. «Μοιρολόι», Greek music tradition

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

1η Ώρα

- 5' Δίνονται οι λύσεις για την ακροστιχίδα του προηγούμενου κεφαλαίου. Με αφορμή τις φωτογραφίες και τους συγκριτικούς πίνακες στο Βιβλίο Μαθητή, γίνεται συζήτηση για τα παραδοσιακά όργανα και τις διαφορές τους.
- 5' Οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν τα όργανα που δίνονται στον πίνακα της άσκησης 1 του Τετραδίου Εργασιών, με τη σειρά που ακούγονται στα ηχητικά παραδείγματα (60,61,62,63,64,65).
- 5' Οι μαθητές ακούν το τραγούδι «Κάτω στο γιαλό» και απαντούν στις ερωτήσεις της άσκησης 2. Ο καθηγητής τους εξηγεί τι είναι διασκευή (βλ. Λύσεις ασκήσεων 2).
- 10' Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες των πέντε ατόμων και δουλεύουν πάνω στην άσκηση 3.
- 10' Όλες οι ομάδες πειραματίζονται με την εκτέλεση της μουσικής τους δημιουργίας, ηχογραφείται και παρουσιάζεται το αποτέλεσμα της δουλειάς τους.
- 5' Αξιολόγηση του αποτελέσματος μέσα από τη Φόρμα Αξιολόγησης Μουσικής Δημιουργίας.

2η Ώρα

- 5' Ολοκληρώνεται η συζήτηση για τα παραδοσιακά όργανα.
- 5' Οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν τα όργανα που δίνονται στον πίνακα της άσκησης 4 του Τετραδίου Εργασιών, με τη σειρά που ακούγονται στα ηχητικά παραδείγματα (67,68,69,70,71,72).
- 5' Οι μαθητές με οδηγό το Βιβλίο Μαθητή, δίνουν τις απαντήσεις για την ακροστιχίδα της άσκησης 5.
- 10' Οι μαθητές ακούν το τραγούδι «Ο Όρλιγκας». Στη συνέχεια, ακούν ξανά το τραγούδι και προσπαθούν να συνοδέψουν με το ρυθμικό σχήμα που προτείνεται.

10' Εκτελείται η άσκηση 7.

5' Οι μαθητές ακούν ένα μέρος από το «Μοιρολόι» του Τάσου Χαλκιά. Συζητούν πάνω στην έννοια της λέξης «αυτοδίδακτος» με αφορμή τα σχόλια που συνοδεύουν την άσκηση 8.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

1η Ώρα

- ☞ Αξιολόγηση της ικανότητας όλων των μαθητών να αναγνωρίζουν τα όργανα.
- ☞ Παρατήρηση του βαθμού συμμετοχής του κάθε μαθητή κατά τη διάρκεια της σύνθεσης του τραγουδιού.

2η Ώρα

- ☞ Αξιολόγηση της ικανότητας όλων των μαθητών να αναγνωρίζουν τα όργανα.
- ☞ Παρατήρηση της ικανότητας του κάθε μαθητή να συνοδέψει ρυθμικά ένα τραγούδι και να εκτελέσει μια ρυθμική παρτιτούρα.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- ☞ Ο καθηγητής μπορεί να ετοιμάσει φωτογραφικό υλικό από ελληνικά παραδοσιακά όργανα και να γίνει παρουσίαση του κεφαλαίου σε συνδυασμό με τα ηχητικά παραδείγματα που δίνονται για τις ασκήσεις 1 και 4 του Τετραδίου Εργασιών.
- ☞ Λόγω ιδιαιτερότητας της διαθεματικής εργασίας στο συγκεκριμένο κεφάλαιο του Βιβλίου Μαθητή, προτείνεται το παρακάτω πλάνο εργασίας.

Κατασκευή Σαντουριού:

ΥΛΙΚΑ

- 2 κομμάτια κόντρα πλακέ 51x45x4 εκ.
- 4 ξύλινα πηχάκια 45x3x3 εκ.
- 4 καρφάλια
- 4 βιδοθηλιές
- 4 μεταλλικές χορδές
- 2 πηχάκια 15x1x1
- 1 πηχάκι 15x1x2

ΕΡΓΑΛΕΙΑ
• λίμα
• χειροτρύπανο
• σφυρί
• κατσαβίδι
• ξυλόκολλα

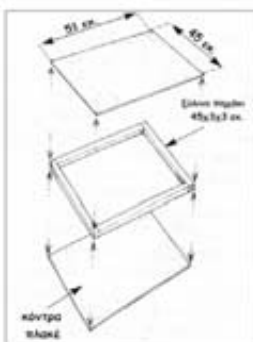
Αρχικά χρησιμοποιούμε τα κομμάτια του κόντρα πλακέ και τα 4 πηχάκια 45x3x3 για να κατασκευάσουμε το ηχείο του οργάνου, που στην περίπτωση μας είναι ένα ορθογώνιο ξύλινο κουτί διαστάσεων περίπου 51x45 εκ. (βλ. Σχέδιο 1).

Τοποθετούμε τα καρφάκια αριστερά σε ίση απόσταση μεταξύ τους και ακριβώς απέναντί τους, στη δεξιά πλευρά, τις βιδοθηλιές (βλ. Σχέδιο 2). Διαμορφώνουμε το μεγάλο πηχάκι 15x1x2 με τη λίμα, ώστε να μοιάζει με πυραμίδα και κόβουμε 4 κομμάτια, τα οποία θα αποτελέσουν τους ενδιάμεσους καβαλάρηδες.

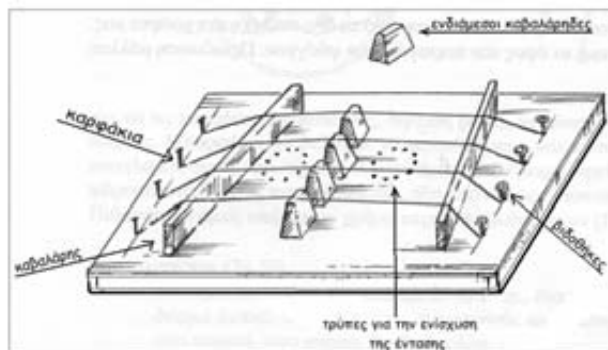
Τους τοποθετούμε πρόχειρα στο κέντρο του ηχείου και ανοίγουμε δεξιά και αριστερά τους μερικές τρύπες σε κύκλο, στριφογυρίζοντας το χειροτρύπανο. Οι τρύπες αυτές βοηθούν στην ενίσχυση της έντασης του ήχου.

Κατόπιν, δένουμε τις χορδές στα καρφάκια και τις περνάμε πάνω από τους ενδιάμεσους καβαλάρηδες στις απέναντι βιδοθηλιές, τις οποίες και βιδώνουμε λίγο (χωρίς να τεντώσουμε τις χορδές). Περνάμε τα δυο πηχάκια 15x1x1 δεξιά και αριστερά κάτω από τις χορδές με τρόπο ώστε να συγκλίνουν και τα στερεώνουμε κοντά στις άκρες (περίπου στα 2/3 της κάθε χορδής από έναν ενδιάμεσο καβαλάρη).

Με αυτόν τον τρόπο παράγεται στη μικρότερη πλευρά η πέμπτη (π.χ. Σολ) και στη μεγαλύτερη η τονική (π.χ. Ντο).

Σχέδιο 1

Σχέδιο 2

Ανάλογα κουρδίζουμε και τις υπόλοιπες χορδές με τη μετακίνηση των ενδιάμεσων καβαλάρηδων, πάντα σε αποστάσεις πέμπτης (π.χ. Ρε-Λα, Μι-Σι, Φα-Ντο κ.ά.).

Αν θέλουμε πιο πλούσιο ήχο, μπορούμε να βάλουμε τις χορδές ανά τρεις. Σε μια τέτοια περίπτωση βέβαια, θα χρειαστούμε 12 καρφάκια και 12 βιδοθηλιές.

Μπαγκέτες: δύο κλαδάκια λίγο κυρτά με διάμετρο 10-18 χιλιοστά ή δυο μολύβια είναι ιδανικά για την κατασκευή μας. Τυλίγουμε τις άκρες τους με λίγη μάλλινη κλωστή, ή βαμβάκι και κλωστή για να αποκτήσουν βάρος μπροστά και να παράγουν μαλακό ήχο.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. 1) Κρητική λύρα, 2) Τσαμπούνα, 3) Λαγούτο, 4) Ποντιακή λύρα, 5) Γκάιντα, 6) Ούτι.
2. α. ΝΑΙ, β. ΟΧΙ.

Διασκευή: η αλλαγή ενός τραγουδιού, ώστε να είναι κατάλληλο για ορισμένη άλλη χρήση ή να ικανοποιεί ορισμένες ανάγκες. Ο όρος «διασκευή» μπορεί να έχει δύο σημασίες:

– Cover= επανεκτέλεση ενός τραγουδιού, με τις όποιες πινελιές προστίθενται ή αφαιρούνται.

– Remix= παραποίηση, ανακατασκευή ή αλλαγή οπτικής γωνίας πάνω στις ίδιες μουσικές ιδέες. Ένα τραγούδι που υπόκειται σε remix, μπορεί να παραμείνει ως έχει και απλά να προστεθούν κάποιοι ήχοι, ή μπορεί να αλλάξει μορφή, (χάνοντας μελωδίες ή και ολόκληρα μέρη). Οπωσδήποτε όμως πρέπει να υπάρχουν samples και ήχοι από το πρωτότυπο, πάνω στα οποία θα στηθεί το κομμάτι από την αρχή.

Στην ιστοσελίδα: www.tsiamoulis.com/disks.html μπορείτε να ακούσετε μια διασκευή του παραδοσιακού τραγουδιού «Μήλο μου κόκκινο», από τη δισκογραφική δουλειά του Χρίστου Τσιαμούλη «Δυνάμεις του Αιγαίου», Lyra, 1985.

4. 1) Κλαρίνο, 2) Κανονάκι, 3) Νταούλι, 4) Ζουρνάς, 5) Σαντούρι, 6) Βιολί.
5. α. Κανονάκι, β. Τουμπί, γ. Μανταλάκια, δ. Πριμαδόρος, ε. Σαντούρι, στ. Κλαρίνο, ζ. Κανέλι. Κρυμμένη λέξη: Νταούλι.
8. Αυτοδίδακτος μουσικός: ο μουσικός που διδάχτηκε μόνος του ό,τι ξέρει, χωρίς τη βοήθεια ή την καθοδήγηση ενός δασκάλου. Οι γνώσεις του στηρίζονται στην άσκηση και την εμπειρία.

Ζυγίες και Κομπανίες

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

Μελωδικά όργανα, λ.χ. Μεταλλόφωνα, φλογέρες και κρουστά, λ.χ. τύμπανα, ντέφι, για τον αυτοσχεδιασμό.

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

75. «Σκάρος», The Greek folk instruments

76. «Μυκονιάτικος», The Greek folk instruments

77. «Ζωναράδικος», The Greek folk instruments

78. «Πέρασα και γέρασα», Αρχείο Ελληνικής Μουσικής

79. «Κάτω στην Άγια Μαρίνη», Αρχείο-Συλλογή: Γ. Μελίκης

80. «Πηδηχτός (Δωδεκανήσου)», Μια ζωή τραγούδι

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 5' Γίνεται συζήτηση πάνω στα οργανικά συγκροτήματα και την εμφάνισή τους στον ελληνικό χώρο. Οι μαθητές με οδηγό το Βιβλίο Μαθητή προσπαθούν να συμπληρώσουν την άσκηση 1 του Τετραδίου Εργασιών.
- 5' Οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν τα οργανικά συγκροτήματα με τη σειρά που αυτά ακούγονται στα ηχητικά παραδείγματα (75,76,77,78,79,80) της άσκησης 2.
- 5' Λύνεται η άσκηση 3.
- 10' Γίνεται προετοιμασία για την άσκηση 4. Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες των πέντε (δύο για μελωδικά όργανα, δύο για ρυθμικά και ένας τραγουδιστής).
- 10' Οι μαθητές αποφασίζουν το όνομα που θα δώσουν στην «κομπανία» τους, πειραματίζονται με την εκτέλεση της παρτιτούρας και παρουσιάζουν το αποτέλεσμα της δουλειάς τους στην τάξη.
- 5' Αξιολόγηση του αποτελέσματος μέσα από τη Φόρμα Αξιολόγησης Ομαδικής Μουσικής Δημιουργίας. Δίνεται για εργασία στο σπίτι η ανακεφαλαιωτική άσκηση «Τι έμαθα...».

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

🎧 Αξιολόγηση της ικανότητας όλων των μαθητών να αναγνωρίζουν τα οργανικά συγκροτήματα, με την άσκηση 2 του Τετραδίου Εργασιών.

🎧 Παρατήρηση του βαθμού συμμετοχής του κάθε μαθητή κατά τη διάρκεια του αυτοσχεδιασμού.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

🎧 Ο καθηγητής μπορεί να ζητήσει από τους μαθητές να συλλέξουν φωτογραφίες από οργανικά συγκροτήματα παραδοσιακής μουσικής (ή ακόμη και να κάνουν σύνθεση με κολλάζ), να σημειώσουν τις περιοχές που εμφανίζονται και να τα αναρτήσουν στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης. Η παρουσίαση του κεφαλαίου μπορεί να βασιστεί στην εργασία αυτή των μαθητών.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. 1) Νησιά Αιγαίου– Αν. Κρήτη, 2) Μακεδονία, 3) Κυκλάδες– Νησιά Αιγαίου, 4) Θράκη, 5) Κρήτη– Δωδεκάνησα.
2. 1) Βιολί– Λαγούτο, 2) Τσαμπούνα– Τουμπί, 3) Γκάϊντα– Νταχαρές, 4) Ζουρνάδες– Νταούλι, 5) Λύρα– Νταούλι, 6) Βιολί– Σαντούρι– Λαγούτο.
3. α. Κλαρίνο, β. Βιολί, γ. Μελωδία, δ. Ηπειρωτικής, ε. Λαγούτο, στ. Αναστενάρια, ζ. Διαπεραστικό, η. Σαντούρι. Κρυμμένη λέξη: Κομπανία.

ΤΙ ΕΜΑΘΑ... (ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ)

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ: 1) σαντούρι 2) κλαρίνο 3) πολυφωνικά 4) ντούγκες 5) τικ 6) ούτι 7) πεντάσημος 8) ζουρνάδες 9) νταχαρές 10) τσάμικος 11) μπασσαδόρος.

ΚΑΘΕΤΑ: 1) μαντολίνο 2) τουμπί 3) μονόφωνο 4) αυτοσχεδιασμός 5) κομπανία 6) νύχι 7) τρεις 8) συρτός 9) ασκός.

Κλειδί αξιολόγησης

Όνοματεπώνυμο: _____

Τμήμα: _____

Ημερομηνία: _____

Στο παρακάτω πεντάγραμμο σημειώστε το κλειδί του Σολ και γράψτε τις καινούργιες «μουσικές» λέξεις που θυμάστε από το σημερινό μάθημα.

Φόρμα αξιολόγησης ομαδικής μουσικής δημιουργίας

Αξιολόγηση ομαδικής μουσικής δημιουργίας			
		Βαθμός Καθηγητή	Βαθμολόγηση ομάδας
Ομάδα	Η επιλογή της μουσικής έγινε από όλους		
	Η ομάδα συνεργάστηκε		
	Η ομάδα ήταν δημιουργική		
Παρουσίαση	Υπήρχε συγχρονισμός		
	Τα αποτελέσματα ήταν καλό		
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ		ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ ΟΜΑΔΑΣ	
Εξήγηση βαθμολογίας αξιολόγησης		Αξιολόγηση συνόλου αθροίσματος	
0: Καθόλου		10-12 Αρχάριος	
2: Λίγο		13-16 Μέσο επίπεδο	
4: Πολύ		17-20 Προχωρημένος	

Φόρμα αξιολόγησης σύμφωνα με το Α.Π.Σ.

A/A	Όνοματεπώνυμο	Δημ.	Αυτ.	Ακρ.	Ανάγν.	Συμμ.	Καταν.	Γεν. Εικ.
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
11								
12								
13								
14								
15								
16								
17								
18								
19								
20								
21								
22								
23								
24								
25								
26								
27								

Δημ.: Δημιουργικότητα

Αυτ.: Ικανότητα στον Αυτοσχεδιασμό

Ακρ.: Ενεργητική Ακρόαση

Ανάγν.: Ικανότητα ανάγνωσης παρτιτούρας

Συμμ.: Συμμετοχή στις δραστηριότητες

Καταν.: Προσπάθεια κατανόησης

Γεν. Εικ.: Γενική Εικόνα

Βαθμολογία:

1- χρειάζεται προσπάθεια

2- μέτρια

3- άριστα

Κατάλογος ηχητικών παραδειγμάτων

Ένας κόσμος... μετά μουσικής

Μουσικές της γης

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/Εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
1	Isso e fundo de quintal	Grupo Coisa de Familia	Original folk, Galaxy 3894112	0:38
2	El Condor Pasa	Wayne Taki	Original folk, Galaxy 3894112	0:39
3	Tabuh Lelambatan	Majuli Agung of Kaymas Kaja	Spirit, New Earth Records	0:301
4	Peshrev	Whirling Derwishes	Original folk, Galaxy 3894112	0:47
5	Gong Yan Shi Chun	Ghaozhou Ensemble	Original folk, Galaxy 3894112	0:37

Σε ρυθμούς αφρικάνικους

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
6	Batoumambe	Habib Koite & Bamada	Putumayo World Music	2:17
7	Kothbiro	Ayub Ogada	Real World	2:33
8	Ye ye Baleo	Κρουστόφωνο	Τραγούδια– κάλαντα του κόσμου, Κρουστόφωνο	2:37
9	Πιρπιρούνα		Τραγούδια και σκοποί της Θράκης, Χρ. Αηδονίδης, ΠΕΚ. 7,	1:25

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
10	Τελετουργικός Χορός της Φωτιάς, Ο Μάγος Έρωτας	Manuel de Falla	Η μεγάλη μουσική βήμα προς βήμα, Deutsche Grammophon	1:59
11	Χοροί της Γης, Ιεροτελεστία της Άνοιξης	Igor Stravinsky	Η μεγάλη μουσική βήμα προς βήμα, Deutsche Grammophon	1:13

Μελωδικοί εξωτικοί αυτοσχεδιασμοί

Ράγκα και Τάλα

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
12	Balayogi Pahi Mam	Poumi	Original folk, Galaxy 3894112	1:44
13	Darbari Kanada	Jyotish C. Chaudhuri	Spirit, New Earth Records	1:00
14	Sindh Bhairavi	Damodarlal Kabra	Spirit, New Earth Records	1:00
15	Love you too	The Beatles	Revolver, EMI 1C072– 04 097	1:25

Μπαλινέζικο Γκαμελάν

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
16	Tabuh Lelambatan	Majuli Agung of Kaymas Kaja	Spirit, New Earth Records	1:30
17	Kecak! Cak		The Best sound of Bali, Maharani, MR 004	1:05
18	Estampes Pagodes	C. Debussy	Orbis publishing Ltd. 1992)	1:00

Η πολυσύνθετη μουσική της Κίνας

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
19	Gong Yan Shi Chun	Ghaozhou Ensemble	Original folk, Galaxy 3894112	1:49
20	Κινέζικος χορός, Σουίτα Καρμυθραύστης	Π. Ι. Τσαϊκόφσκι	Interphone Classic Germany	1:20

Χώρα του Ανατέλλοντος Ηλίου

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
21	Tsuru no Sugomori	Shakuhachi– The Japanese Flute	Warner music	2:00

Μουσική για χορό

Η μουσική στη Λατινική Αμερική

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
22	Batucada de carnival	Sergio Mendes & Brazil 66	Look Around, A&M Records SP–4137	2:05
23	La Cumparsita	Carlos Gardel	EMI International	1:47
24	Bailecito de Lela	Los Indios Paraguayos	Arpas y flautas de los Andes	1:20
25	La Bamba	Richie Vallens	Latin– American Holidays, Saludos Amigos	2:03

Στα υψίπεδα των Άνδεων

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
26	Μάνα Γη	Apurimac	Lyra	3:00
27	El Condor Pasa	Wayne Taki	Original folk, Galaxy 3894112	3:00
28	El Condor Pasa	P. Simon, A. Garfunkel	Bridge over troubled water, CBS	3:06

Βραζιλιάνικοι ρυθμοί

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
29	Isso e fundo de quintal	Grupo Coisa de Familia	Original folk, Galaxy 3894112	2:35
30	The Girl from Ipanema	Stan Getz & Astrud Gilberto	VERVE Records, 5MV- 1023	3:00

Αργεντινή και τάνγκο

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
31	La Cumparsita	Carlos Gardel	Tango Argentino, EMI International	1:40
32	Χαμπανέρα, Σουίτα Κάρμεν	G. Bizet	Interphone Classic Germany	2:11
33	Libertango	Astor Piazzolla	Tango Lessons, Columbia/Sony, COL510- 249- 2	3:09

Ευρωπαϊκές προδιαγραφές

Ενωμένη Ευρώπη

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
34	Ουγγρικός χορός No. 5 σε Σολ ελάσσονα	Johannes Brahms	PILZ Music	2:20

Το «κλασικό» στον ορίζοντα του διαχρονικού

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
35	Άνοιξη από τις Τέσσερις Εποχές	A. Vivaldi	Η μεγάλη μουσική βήμα προς βήμα, Deutsche Grammophon	3:27
36	1ο Μέρος της 5ης Συμφωνίας	L. van Beethoven	Η μεγάλη μουσική βήμα προς βήμα, Deutsche Grammophon	3:00
37	Αλληλουτία από το Μεσσία	G. Fr. Handel	PHILIPS, 412– 267– 1	1:12
38	Άρια της Παμίνας από το Μαγικό Αυλό	W. A. Mozart	Masters Classics	3:02

Μια Μεσόγειος μουσική

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
39	Una gitana morena	El Camaron de la Isla & Paco de Lucia	Canastera	0:35
40	Γρανάδα	Isaac Albeniz	The art of Segovia, EMI, 152- 03727/8M	1:05
41	Τελετουργικός χορός της Φωτιάς από το Μάγο Έρωτα	Manuel de Falla	Η μεγάλη μουσική βήμα προς βήμα, Deutsche Grammophon	1:29
42	Πρόλογος, Άρια της Μουσικής από τον Ορφέα	Claudio Monteverdi	ARCHIV Produktion, 419- 250- 2	1:25

Εδώ είναι Βαλκάνια!

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
43	Βενζινάδικο	Άλκηστη Πρωτοψάλτη	Polydor	3:26
44	Mosaïque	Gipsy Kings	Mosaïque, CBS	2:00

Ο γύρος της Ελλάδας

Μουσικοί ρυθμοί στην Ελλάδα

α/α	Τίτλος	Πηγή	Διάρκεια
45	Καλαματιανός	Τα Κρουστά στην Ελληνική παραδοσιακή μουσική», Λευτέρη Αγγουριδάκη Studio Πολύτροπο, Θεσσαλονίκη, 1997	00:42
46	Φυσούνι	Τα Κρουστά στην Ελληνική παραδοσιακή μουσική», Λευτέρη Αγγουριδάκη Studio Πολύτροπο, Θεσσαλονίκη, 1997	00:40
47	Μαντιλάτος	Τα Κρουστά στην Ελληνική παραδοσιακή μουσική», Λευτέρη Αγγουριδάκη Studio Πολύτροπο, Θεσσαλονίκη, 1997	00:40
48	Τικ	Τα Κρουστά στην Ελληνική παραδοσιακή μουσική», Λ. Αγγουριδάκη Studio Πολύτροπο, Θεσ/νίκη, 1997	00:42
49	Καμπάνο μωρέ Μήτρο	Τα Κρουστά στην Ελληνική παραδοσιακή μουσική», Λευτέρη Αγγουριδάκη Studio Πολύτροπο, Θεσσαλονίκη, 1997	00:40

Μουσική... πατριδογνωσία

α/α	Τίτλος	Πηγή	Διάρκεια
50	Κεφαλλονιά	Κεφαλλονίτικες Καντάδες, Χορωδία και Μαντολινάτα Δ. Αποστολάτου	01:01
51	Εκάεν και το Τσάμπασιν	Έλληνες Ακρίτες: Πόντος, Καππαδοκία, Αρχείο Ελληνικής Μουσικής, Vol. 4	01:04
52	Νύφη μου να περνάς καλά	Μαντινάδες και τραγούδια του γάμου, Cretaphon Ε.Π.Ε.	01:14
53	Κυρά Μαρία	Έλληνες Ακρίτες: Μακεδονία, Θάσος, Αρχείο Ελληνικής Μουσικής, Vol. 7	01:13

α/α	Τίτλος	Πηγή	Διάρκεια
54	Παλικάρια μου	Έλληνες Ακρίτες: Θράκη, Ανατολική Ρωμυλία, Μαύρη Θάλασσα, Αρχείο Ελληνικής Μουσικής, Vol. 6.	01:12
55	Μπεράτι	Έλληνες Ακρίτες: Ήπειρος, Αρχείο Ελληνικής Μουσικής, Vol. 8.	01:11
56	Σκοπός της Τρανσυλβανίας	Βέλα Bartók και δημοτικό τραγούδι, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης	00:47
57	Μπάρτοκ, Σονατίνα, 1ο μέρος, 1ο θέμα	Βέλα Bartók και δημοτικό τραγούδι, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης	00:35
58	Beteg az en rozsam szegeny... (Άρρωστη είναι η φτωχή αγαπούλα μου...)	Βέλα Bartók και δημοτικό τραγούδι, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης	00:36
59	Μπάρτοκ, Είκοσι ουγγρικά δημοτικά τραγούδια, αρ. 14	Βέλα Bartók και δημοτικό τραγούδι, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης	00:39

Με βιολί σαντουροβιόλι

α/α	Τίτλος	Πηγή	Διάρκεια
60	Ρεθεμιώτικη Σούστα	The Greek folk instruments, F.M. Record S.A., Vol. 1	01:11
61	Αγέρανος Νάξου	The Greek folk instruments, F.M. Record S.A., Vol. 12	01:13
62	Αργεΐτικο Καλαματιανό	The Greek folk instruments, F.M. Record S.A., Vol. 10	01:09
63	Πυρρίχιος– Σέρα	The Greek folk instruments, F.M. Record S.A., Vol. 1	01:08
64	Γκάνιτα Μακεδονίας	The Greek folk instruments, F.M. Record S.A., Vol. 12	01:11
65	Σμυρνιά	The Greek folk instruments, F.M. Record S.A., Vol. 7	01:05
66	Κάτω στο γιαλό	Chabouna– Jazz, M. Records.	02:01

α/α	Τίτλος	Πηγή	Διάρκεια
67	Φράσια	The Greek folk instruments, Vol. 11	01:05
68	Ο χορός των κουταλιών	The Greek folk instruments, F.M. Record S.A., Vol. 6	01:04
69	Γαλέαν πούλτσον τ' άλογο σ	The Greek folk instruments F.M. Record S.A., Vol. 4	01:15
70	Το Ράσι	The Greek folk instruments, F.M. Record S.A., Vol. 12	01:02
71	Γαμήλια πατινάδα	The Greek folk instruments, F.M. Record S.A., Vol. 2	01:11
72	Τα ξύλα	The Greek folk instruments, F.M. Record S.A., Vol. 5	01:04
73	Όρλιγκας	The Greek folk instruments, F.M. Record S.A., Vol. 11	01:58
74	Μοιρολόι	Greek music tradition, Lyra	01:57

Ζυγίες και Κομπανίες

α/α	Τίτλος	Πηγή	Διάρκεια
75	Σκάρος	The Greek folk instruments, F.M. Record S.A., Vol. 5	00:38
76	Μυκονιάτικος	The Greek folk instruments, F.M. Record S.A., Vol. 12	00:40
77	Ζωναράδικος	The Greek folk instruments, F.M. Record S.A., Vol. 12	00:42
78	Πέρασα και γέρασα	Έλληνες Ακρίτες: Μακεδονία, Θάσος, Αρχείο Ελλ. Μουσικής, Vol. 7	00:40
79	Κάτω στην Άγια Μαρίνη	Δημοτικά Τραγούδια, Αρχείο– Συλλογή: Γ. Μελίκης	00:23
80	Πηδηχτός (Δωδεκανήσου)	Μια ζωή τραγούδι, 1976, Μίνος– EMI S.A., Disc 2.	00:41

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bennett, R. (1992). *Investigating Musical Styles*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Campbell–Shehan, P. (1991). *Lessons from the World - A Cross-Cultural Guide to Music Teaching and Learning*. New York: Schirmer Books.
- Campbell–Shehan, P. & Anderson, W.M. (Eds.). (1989). *Multicultural Perspectives in Music Education*. Reston, VA: MENC.
- Ferris, J. (1995). *The art of listening to music*. 5th edition. Madison, WI: Brown and Benchmark.
- Fowler, C., Gerber T., & Lawrence, V. (2000). *Music! Its role and importance in our lives*. New York: Glencoe/McGraw-Hill.
- Isaak, C. (2006). *African Rhythms and Beats – bringing African traditions to the classroom*. Burlington, VT: JPMC Books Inc.
- Lee, E. (2006). *Ethnic Musical Instruments of Malaysia*. Selangor Darul Ehsan Malaysia: Win Publication Sdn. Bhd.
- Nettl, B. (1989). Folk & Traditional Music of the Western Continents. An exploration of the folk & traditional music of Europe, Africa & America. University of Illinois. <http://www.traditionalmusic.co.uk/traditional-western-continent/index.html>
- Sulsbrück, B. (1986). *Latin-American Percussion – Rhythms and rhythm instruments from Cuba and Brazil*. Trans. E. Weisgard. Copenhagen: W. Hansen.
- Ανδρούτσος, Π. (2004). *ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ - Μέθοδοι Διδασκαλίας της Μουσικής, Παρουσίαση και κριτική θεώρηση των Μεθόδων Orff και Dalcroze*. Αθήνα: Νικολαΐδης, edition Orpheus, Β' έκδοση.
- Ανδρούτσος, Π. (2002). *Δημιουργία και πειραματική εφαρμογή ενός μοντέλου διδασκαλίας της ιστορίας της μουσικής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Διδακτορική Διατριβή. Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Α.Π.Θ.
- Ανωγειανάκης, Φ. (1991). *Τα Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*. Αθήνα: Μέλισσα.
- Ardley, N. (1993). *Μουσικά Όργανα*. Μτφρ. Α. Καραμεσίνη. Αθήνα: Α. Δελθανάσης.
- Baud-Bovy, S. (1984). *Δοκίμιο για το Ελληνικό Δημοτικό Τραγούδι*. Ναύπλιο: Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα.
- Βρέλλης, Α. (1993). *Μουσική Λαογραφία*. Ιωάννινα.
- Γκρίφινς, Π. (1993). *Μοντέρνα Μουσική*. Μτφρ. Μ. Κώσιου. Αθήνα: Ι. Ζαχαρόπουλος & ΣΙΑ Ο.Ε.
- Γρηγορίου, Μ. (1994). *Μουσική για Παιδιά και Έξυπνους Μεγάλους*. Β' Τόμος. Αθήνα: Νεφέλη.
- Δρυγιανάκης, Κ. (2005). Βόρεια Ινδία-μια έκλαμψη αιωνιότητας. *Δίφωνο*, 118, 54-61.
- Καμπύλης, Π., Σπετσιώτης, Ι. (2000). *Το εργαστήρι της μουσικής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κάρουλι, Ο. (1983). *Εισαγωγή στη Μουσική*. Μτφρ. Τρ. Καλοκύρη. Αθήνα: Νεφέλη.
- Κούρτης, Γ. (1999). Η διδασκαλία της μουσικής στο γυμνάσιο και η σύνδεσή της στην πράξη με τα υπόλοιπα μαθήματα του αναλυτικού προγράμματος. *Μουσική Εκπαίδευση*, 2 (4), 34-38.
- Κυριακίδου-Νεοφύτου, Γ. (2005). *Μουσική... μαθαίνω, Ανοικτό σχέδιο μαθημάτων Μουσικής Αγωγής*. Λευκωσία: συγγραφέας.
- Λιβιεράτος, Σ. (1995). *Τεχνική για παραδοσιακά κρουστά ή οι ωφέλιμες συνέπειες του θορύβου*. Αθήνα: Γαϊτάνος-Κοκονέτσος.
- Machlish, J. & Forney, K. (1996). *Η απόλαυση της μουσικής – Εισαγωγή στην Ιστορία-Μορφολογία της Δυτικής Μουσικής*. Μτφρ. Δ. Πυργιώτης. Αθήνα: Fagotto.

- Μόσχος, Κ. Κανδυλάκη, Μ., Τόμπλερ, Μ. (2007). *Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Παπαζαρής, Α. Χρ. (2007). Διαθεματικότητα και Μουσική Αγωγή. Στο *Πρακτικά της ημερίδας «Η διαθεματικότητα στη μουσική εκπαίδευση»*. Συνδιοργάνωση: *Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση και Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας*, 24-6-2006. *Μουσική Εκπαίδευση*, 17, 1926.
- Σηφάκης, Γ. Μ. (1997). *Μπέλλα Μπάρτοκ και Δημοτικό Τραγούδι*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Τσαφταρίδης, Ν. (1995). *Αυτοσχέδια Μουσικά Όργανα – Κατασκευές*. Αθήνα: Νικολαΐδης, edition Orpheus.
- ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών Μουσικής*. ΦΕΚ 304/ 130303 τεύχος Β΄, τόμος Β.
- ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2001). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών*. ΦΕΚ 1366/18102001 Τεύχος 2^ο.
- Χρυσοστόμου, Σ. (2005). *Η Μουσική στην Εκπαίδευση - Το δίλημμα της Διεπιστημονικότητας*. Αθήνα: Παπαρηγορίου-Νάκας.

Εγκυκλοπαίδειες - Λεξικά

- Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Larousse Britannica. (2007). Αθήνα: Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος.
- Kennedy, M. (1989). *Λεξικό Μουσικής της Οξφόρδης*, τ. 1, τ. 2, τ. 3. Μτφρ. Μ. Φιλίππου, Η. Διαμαντούρου, Α. Παντελούς. Αθήνα: ΓΙΑΛΛΕΛΗ.
- Kennedy, M. (1980). *The Concise Oxford Dictionary of music*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press.
- Michels, U. (1994). *Άτλας της μουσικής*, Τόμος 1. Μτφρ. Κ. Μόσχος. Αθήνα: Φ. Νάκας.

CD- ROMs

- Τα ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα (1998)*. CD-ROM. Αθήνα: ILISSOS Multimedia.
- Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα (1996)*. CD-ROM. Αθήνα: Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών.

Ένθετα σε CDs

- Διονυσόπουλος, Ν. (1994). Επιμ. Ειδικού ένθετου στο CD *Τραγούδια και Σκοποί της Θράκης – Χρόνης Αηδονίδης*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Κωνσταντίνος, Γ. (1998). Μουσικολογική έρευνα-κείμενα στο ειδικό ένθετο στο «*Έλληνες Ακρίτες*», στα CD Vol. 4, 6, 7, 8, F. M. Records S. A. Αρχείο Ελληνικής Μουσικής.
- Ταμπούρης, Π. (1995). Επιμ. Ειδικού ένθετου στα CD *The Greek folk instruments*, Vol. 1,2,4,5,6,7,10,11,12 F. M. Records S. A.

Ειδικά Ένθετα σε Εφημερίδες

Πούργος, Κ., Δρακόπουλος, Χ. (Επιμ.). «Κρήτη», Έκδοση: Εφημερίδα *Καθημερινή*, Ειδικό περιοδικό *Επτά Ημέρες*, Τόμος ΚΔ', Αθήνα 1998.

Πούργος, Κ., Δρακόπουλος, Χ. (Επιμ.). «Ο ελληνισμός της Μαύρης Θάλασσας», Έκδοση: Εφημερίδα *Καθημερινή*, Ειδικό περιοδικό *Επτά Ημέρες*, Τόμος Ι', Αθήνα 1996.

Πούργος, Κ., Δρακόπουλος, Χ. (Επιμ.). «Νησιά του Ιονίου», Έκδοση: Εφημερίδα *Καθημερινή*, Ειδικό περιοδικό *Επτά Ημέρες*, Τόμος Ε', Αθήνα 1996.

Πηγές από το διαδίκτυο

http://encarta.msn.com/encyclopedia_761554209/Folk_Music.html#swww.Dunav.org.il

http://www.albmuzika.com/albanian_music_history.htm

www.musicheaven.gr/html/modules.php?name=News...

<http://www.tar.gr/content/content.php?category=69>

<http://greekembassy.org/embassy/Content/en/Article.aspx?office=3&folder=418&article=12040>

www.paroutsas.jmc.gr/dances

www.rethimno.gr

www.petridisradio.blogspot.com

www.nea-acropoli.gr

<http://www.focusmag.gr/articles/view-article.rx?oid=172461>

<http://mb-soft.com/believe/txo/primitiv.htm>

<http://www.britannica.com/eb/art-94340>

<http://www.leeds.ac.uk/collections/africanmusic.htm>

http://trumpet.sdsu.edu/m345/Knowledge_Webs/4African_MusicY/African_music.htm

<http://mb-soft.com/believe/txo/primitiv.htm>

<http://www.britannica.com/eb/art-94340>

<http://www.nenq.usu.edu/ece/faculty/wheeler/NIU/Africa.htm>

<http://www.umbc.edu/eol/other/other.html>

<http://webdb.iu.edu/sem/scripts/links/linklist.cfm>

www.music.vt.edu/musicdictionary

http://portal.unesco.org/es/ev.php-URL_ID=38906&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

www.music.vt.edu/musicdictionary

<http://www.music.vt.edu/musicdictionary/>

<http://www.opb.org/education/atschool/browse.php?type=lp&cat=d&subcat=Music>

<http://www.mmb.org.gr>

www.answers.com

www.Kagemusha.com

www.sheetmusicarchive.com

www.Taiko.com

www.nationalgeographic.com

<http://www.bookmice.net/darkchilde/japan/ifact.html>
<http://www.silkqin.com/index.html>
http://www.sigmatropic.gr/greek/haiku_def.htm
<http://www.travelchinaguide.com/intro/arts/chinese-music.htm>
www.argentina-tango.com
<http://www.musicteachers.co.uk/resources/gamelan.pdf>
<http://www.musicteachers.co.uk/resources/monody.pdf>

Πηγές εικονιστικού υλικού

Το εικονιστικό υλικό που χρησιμοποιήθηκε στο διδακτικό πακέτο της Β΄ Γυμνασίου, αντλήθηκε από το διαδίκτυο και από τις παρακάτω πηγές:

Βιβλίο Μαθητή

- Σελ. 67 Ανωγειανάκης, Φ. (1991). *Τα Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Αθήνα: Μέλισσα
- Σελ. 68 Ανωγειανάκης, Φ. (1991). *Τα Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Αθήνα: Μέλισσα
- Σελ. 68 *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα* (1996). CD-ROM. Αθήνα: Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών
- Σελ. 69 Κωνσταντζος, Γ. (1998). Μουσικολογική έρευνα-κείμενα στο ειδικό ένθετο στο *Έλληνες Ακρίτες*, στο CD Vol. 7, F. M. Records S. A. Αρχείο Ελληνικής Μουσικής
- Σελ. 71 Τα ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα (1998). CD-ROM. Αθήνα: ILISSOS Multimedia
- Σελ. 72 *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα* (1996). CD-ROM. Αθήνα: Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών
- Σελ. 72 Ανωγειανάκης, Φ. (1991). *Τα Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Αθήνα: Μέλισσα
- Σελ. 72 *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα* (1996). CD-ROM. Αθήνα: Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών
- Σελ. 73 *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα* (1996). CD-ROM. Αθήνα: Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών
- Σελ. 73 Ανωγειανάκης, Φ. (1991). *Τα Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Αθήνα: Μέλισσα
- Σελ. 74 *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα* (1996). CD-ROM. Αθήνα: Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών
- Σελ. 75 *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα* (1996). CD-ROM. Αθήνα: Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών
- Σελ. 75 Ανωγειανάκης, Φ. (1991). *Τα Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Αθήνα: Μέλισσα
- Σελ. 75 *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα* (1996). CD-ROM. Αθήνα: Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών
- Σελ. 76 *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα* (1996). CD-ROM. Αθήνα: Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών

- Σελ. 76 Ανωγειανάκης, Φ. (1991). *Τα Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Αθήνα: Μέλισσα
- Σελ. 76 *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα* (1996). CD-ROM. Αθήνα: Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών
- Σελ. 77 *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα* (1996). CD-ROM. Αθήνα: Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών
- Σελ. 77 Ανωγειανάκης, Φ. (1991). *Τα Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Αθήνα: Μέλισσα
- Σελ. 78 *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα* (1996). CD-ROM. Αθήνα: Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών
- Σελ. 79 *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα* (1996). CD-ROM. Αθήνα: Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών
- Σελ. 80 *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα* (1996). CD-ROM. Αθήνα: Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών
- Σελ. 81 *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα* (1996). CD-ROM. Αθήνα: Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών

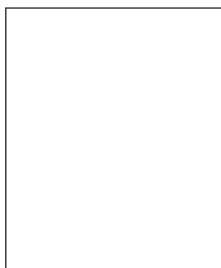
Βιβλίο Εκπαιδευτικού

- Σελ. 59 Καμπύλης, Π., Σπετσιώτης, Ι. (2000). *Το εργαστήρι της μουσικής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Σελ. 59-60 Τσαφταρίδης, Ν. (1995). *Αυτοσχέδια Μουσικά Όργανα – Κατασκευές*. Αθήνα: Νικολαΐδης, edition Orpheus.

Τετράδιο Εργασιών

- Σελ. 42 *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα* (1996). CD-ROM. Αθήνα: Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών
- Σελ. 45 Σηφάκης, Γ. Μ. (1997). *Μπέλλα Μπάρτοκ και Δημοτικό Τραγούδι*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης
- Σελ. 47 *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα* (1996). CD-ROM. Αθήνα: Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν προς απόδειξη αυτού βιβλιόσημο. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 108/1946).

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

ΕΚΔΟΣΗ Α΄ ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΑΡ. ΣΥΜΒΑΣΗΣ.....
ΕΚΤΥΠΩΣΗ..... ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ.....